

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Dominika Exnerová

Strategie vyrovnávání se s jinakostí

**Postoje k Němcům a dalším národnostem u členů studentské
organizace**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Dominika Exnerová**

Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Grznár**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

EXNEROVÁ, Dominika. Strategie vyrovnávání se s jinakostí. Postoje k Němcům a dalším národnostem u členů studentské organizace. Praha, 2014. 49 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Miroslav Grznár.

Abstrakt

Bakalářské práce se zabývá stereotypním vnímáním národností u členů studentské organizace Charles University International Club, která má za cíl pomáhat přijíždějícím zahraničním studentům v jejich počáteční orientaci v Praze i v poznávání české kultury. Práce vychází z teoretického pozadí národnostních stereotypů, jako je jejich význam pro jedince a společnost nebo vliv setkání s příslušníkem daného národa. Byly provedeny rozhovory se členy studentké organizace a utvořen situační model chápání odlišností na základě paradigmatického modelu Strausse a Corbinové. Dále se autorka inspirovala výzkumem Michèle Lamont a Sady Aksartové na téma překonávání národnostních odlišností ve smíšeném pracovním kolektivu, na což navázala překonáváním národnostních stereotypů prostřednictvím nadnárodních vlastností studentů a chování.

Abstract

The bachelor thesis deals with stereotypical perception of nationalities among members of student organisation Charles University International Club which helps the incoming international students with their first orientation in Prague and learning about Czech culture. The thesis is based on theoretical background of national stereotypes such as their importance for individual and society or influence of personal meeting with member of the nation. The author conducted interviews with members of the student organisation and formed a situation model of understanding of differences based on paradigm model by Strauss and Corbin. The inspiration was drawn from Michèle Lamont and Sada Aksartova for the topic of bridging the national boundaries in mixed working collective which the author followed up on bridging of the national stereotypes through transnational attributes of students or by behavior.

Klíčová slova

Národnostní stereotyp, výměnný student, Erasmus, IC CUNI

Keywords

National stereotype, exchange student, Erasmus, IC CUNI

Rozsah práce: 100 963 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Dominika Exnerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce za cenné rady a svým blízkým za podporu.

INSTITUT SOCIOLOGICKÝCH STUDIÍ

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

PŘEDPOKLÁDANÝ NÁZEV BAKALÁŘSKÉ PRÁCE:

Strategie vyrovnávání se s jinakostí

Postoje k Němcům a dalším národnostem u členů studentské organizace

STUDENT: Dominika Exnerová

KONZULTANT: Mgr. Miroslav Grznár

1. Námět práce

Cílem práce je zjistit, jak čeští členové studentské organizace IC CUNI přemýšlí nad národnostními rozdíly, které pozorují u příjíždějících zahraničních studentů, a zda mají strategie, jak se brání předpoklům. Organizace International Club Charles University organizuje pro mezinárodní studenty pomoc s orientací v novém prostředí i různé kulturní, poznávací a další aktivity.

2. Národ, český národ

Mnoha témata ohledně národa, a to především českého, se zabývá Ladislav Holý v knize Malý český člověk a velký český národ. Podle Holého se sebevyjádření národa projevuje vyjádřeními nebo tradicemi, kdy tato vyjádření si mohou vzájemně i odporovat. Zabývá se typickými znaky českého smýšlení, jako je egalitářství (Holý 2001: 70). Zabývá se i potřebou Čechů najít kompromis mezi city a rozumem, problémem přirozeného a umělého (Holý 2001; 158-161). Holý tvrdí, že pro Čechy je charakteristickým znakem jejich vlastního národa demokratičnost a vzdělanost (Holý 2001; 76-9). V knize se také objevuje tematika tabu spojeného s odsunem Němců (Holý 2001; 112). Zmiňuje také rozdílné interpretace často týchž událostí v dějinách podle toho, zda byl český národ subjektem nebo objektem dějin, tedy jestli své dějiny aktivně vytvářel nebo se choval podle situace a atmosféry například v okolních zemích (Holý 2001; 114-115). Kontrastem individuality a kolektivnosti se zabývá i Strathern, individualita je pro kolektiv nebezpečím. (Strathern 1992)

Podle Koska jsou vztahy mezi dvěma sousedy výrazně rozdílné velikosti vždy problematické, „zatímco větší národy hledí na ty menší s jistou přezíravostí, brání se slabší, jak mohou.“ (Kosek 2011; 207)

3. Stereotypy

Lehtonen rozdělil stereotypní předpoklady do čtyř skupin

- a. „prostý autostereotyp: Podle našeho názoru my (moje národnost) jsme...
- b. Předpokládaný autostereotyp: Myslíme si, že oni (obyvatelé cizí země) si o nás myslí, že...
- c. Předpokládaný heterostereotyp: Máme pocit, že oni (obyvatel cizí země) si myslí, že jsou...
- d. Prostý heterostereotyp: Myslíme si, že oni jsou...“ (Lehtonen 2005; 65)

Allport v knize O povaze předsudků říká, že předsudky pomáhají jedinci získat jistotu v příliš nejednoznačném světě. Větší sklony k předsudkům mají lidé, kteří se mají silné sklony k tomu zařazovat své představy o světě do kategorií „buď-anebo“ (Allport 2004; 199).

Košťálová popisuje význam stereotypu jako zjednodušení vnímání světa, které činí svět předvídatelným, Zařazení jednotlivců do skupiny Druhých je pohodlné, protože zjednodušuje vnímání světa a činí svět předvídatelným, což ještě podporuje kulturní sdílení stereotypu v kolektivní paměti, které nám dodává pocit bezpečí a koheze skupiny. Rozdělení je často využíváno také během válek, kdy skupina pocituje ohrožení jinou skupinou. Etnický stereotyp je tedy především úspěšným nástrojem propagandy (Košťálová 2012; 38-40).

Různí autoři se také zabývají odlišností ve vnímání jednotlivce a národa jako celku. Pokud potkáme konkrétního cizince, máme o něm obvykle lepší mínění než o zbytku jeho národa a zároveň neměníme o jeho národu své představy, jak píše Košťálová, dokonce se v případě setkání mýty posilují a zároveň tvoří nové (Košťálová 2012; 59).

Oproti tomu Holý již v názvu knihy Velký český národ, malý český člověk napovídá, že český národ naopak sám sebe vidí lépe než jednotlivce (Holý 2001). Můžeme hledat důvod například v tom, že autostereotyp funguje jinak než heterostereotyp.

Průcha se v Interkulturní psychologii zabývá kontaktní hypotézou. Podle této hypotézy je možné odstraňovat předsudky v situaci, kdy členové obou skupin pracují na společném cíli, a to za splnění dalších podmínek jako je dobrovolnost spolupráce a podpora spolupráce nadřazenými institucemi či orgány. Jde však pouze o hypotézu, protože některé výzkumy, které Průcha zmiňuje, její platnost potvrdily, jiné ji vyvrátily (Průcha 2007; 112-115).

4. Výzkumy stereotypů

Karen Phalet a Edwin Poppe se zabývali rozdělením stereotypů národa vůči jinému, nebo sobě sama, do čtyř skupin podle kombinace morálnosti nebo nemorálnosti a kompetence nebo nekompetence. Během této studie pak došli k rozdělení několika evropských národů včetně Čechů a Němců podle toho, jak vidí národ sám sebe nebo jak je viděn některým jiným národem. Češi byli vnímáni jako mírně morální a nekompetentní, zatímco Němci jako nemorální a kompetentní (Phalet, Poppe 1997; 717).

Jako inspiraci pro výzkum překonávání stereotypů jsem použila publikaci, jejímiž autorkami jsou Michèle Lamont a Sada Aksartova. Jedná se o výzkum národnostních stereotypů ve dvou továrnách, jedné ve Spojených státech, druhé ve Francii. V obou těchto prostředí se setkávali na podobných pracovních pozicích imigranti a domácí obyvatelé. Autorky pak odhalovaly strategie k překonávání jako posuzování všech stejně v závislosti na možnostech konzumu nebo občanství (Lamont, Aksartova; 2002).

5. Výměnní studenti

Přímo studiem výměnných studentů se zabýval například výzkum, který provedli Hubert B. Van Hoof a Marja J. Verbeeten na Northern Arizona University. (Van Hoof, Verbeeten: 2005) Jako přínosy výměnných programů zmínili to, že jsou studenti vystaveni jinému společenskému a kulturnímu prostředí, mění stereotypy, které mohou existovat, a zároveň se stanou více kulturně citliví (Van Hoof, Verbeeten 2005; 44). Zjistili tři hlavní důvody pro studium v zahraničí: příležitost žít v jiné kultuře, příležitost k cestování a to, že se studentům líbila země, do níž jeli studovat. (Van Hoof, Verbeeten 2005; 47).

Jiná studie zabývající se studiem v Anglii zjistila jako hlavní tři nejčastější důvody pro studium zlepšení šancí na získání dobrého zaměstnání, rozšíření obzorů a zlepšení se v cizím jazyce (West, Dimitropoulos, Hind, Wilkes 2000).

6. Metodologie

V rámci výzkumu provedu polostrukturované rozhovory s deseti členy organizace. Zaměřím se na to, jaké zkušenosti mají se zahraničními studenty, kteří přijíždí na univerzitu v rámci výměnných programů, a jak se cítí těmito zkušenostmi ovlivnění ve vnímání jejich národů. Cílem je též zjistit kritéria, podle nichž cizince posuzují. Jako národ, na kterém ilustruji ovlivnění setkáním, jsem určila Němce, protože očekávám více stereotypů předcházející setkání.

7. Předběžný seznam literatury

- ALLPORT, Gordon W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004.
- HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a velký český národ*. Praha: SLON 2001.
- KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: SLON, 2010.
- KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek. Historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. Praha: Dokořán, 2011.
- KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: Kulturní identita Arménie*. Praha: SLON, 2012.
- LAMONT, Michèle, Sada AKSARTOVA. Ordinary Cosmopolitanisms : Strategies for Bridging Racial Boundaries among Working-class Men. *Theory Culture Society*. 2002, Vol. 19. Dostupné z: <http://tcs.sagepub.com/content/19/4/1>
- LEHTONEN, Jaakko. Stereotypes and Collective Identification. In : PETKOVA, Diana, Jaakko Lehtonen. *Cultural Identity in an Intercultural Context*. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Department of Communication, 2005, s.61-85.
- PHALET, Karen, Edwin POPPE. Competence and Moreality Dimensions of National and Ethnic Stereotypes: a Study in Six Eastern-European Countries. In *European Journal of Social Psychology*. 1997, Vol.27.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Jan Průcha. Praha: Portál, 2007.
- STRATHERN, M. *After nature: English kinship in the late twentieth century*. Cambridge:Cambridge University Press, 1992.
- VAN HOOF, Hubert B., VERBEETEN, Marja R. Wine Is for Drinking, Water Is for Washing: Students Opinions About International Exchange Programs. *Journal of Studies in International Education*. 2005, Vol. 42. Dostupné z: <http://jsi.sagepub.com/content/9/1/42.full.pdf+html>
- WEST, Anne, Apostolis DIMITROPOULOS, Audrey HIND, John WILKES. *Reasons for Studying Abroad: A Survey of EU Students studying in the UK*. London: London School of Economics and Political Science, Centre for Educational Research, 2000.

Obsah

1 Úvod a cíl práce	13
2 Teoretická východiska	13
2.1 Stereotypy a předsudky	13
2.2 Národnostní stereotypy	15
2.3 Stereotyp a osobní setkání	16
2.4 Předsudky a typ osobnosti podle Allporta	18
2.5 Význam stereotypů pro společnost	18
2.6 Hodnotící prvek stereotypu	19
2.7 Výzkumy národnostních stereotypů	19
2.8 Vlastnosti zkoumaných národů	21
2.8.1 Český národ	21
2.8.2 Česko-německé vztahy vycházející z historie	22
2.8.3 Několik bodů česko-německé historie	23
2.9 Zkoumané skupiny	24
2.9.1 Výměnní studenti	24
2.9.2 Studentská organizace International Club Charles University (IC CUNI)	25
3 Metodologie	26
3.1 Analýza	27
3.1.1 Paradigmatický model	28
3.1.2 Pochybnosti o zobecňování	31
3.1.3 Rozdílné a společné vlastnosti studentů	31
3.1.3.1 Charakteristiky bezprostředně projevované na výměnném pobytu	31
3.1.3.2 Kulturní hodnoty	34
3.1.4 Strategie k překonání	35
3.1.4.1 Nadnárodní vlastnosti studentů	35
3.1.4.2 Chování	36
3.1.5 Skupiny národů podle vnímání členy IC CUNI	36
3.1.5.1 Španělé	36
3.1.5.2 Rusové	37
3.1.5.3 Američané	37
3.1.6 Další souvislosti	38
3.1.7 Ilustrace: Němci	39

3.1.8 Výroky o Češích	42
3.2 Závěr výzkumu	45
4 Závěr práce	46
5 Summary	47
6 Použitá literatura	48

1 Úvod a cíl práce

Národnostní stereotypy jsou aktuální i v současné době, kdy se možnosti poznávat jiné národy stále rozšiřují. Rozhodla jsem se zkoumat stereotypy v prostředí, kde mají lidé velké množství příležitostí ke kontaktu s cizinci, a tak u nich stereotypní uvažování probíhá jinak, než u osob, které takové příležitosti nemají. Mohou totiž uvažovat na základě kulturně sdílených informací i vlastních zkušeností.

Důležitým tématem jsou i strategie k překonávání stereotypního uvažování. Stereotypní myšlení závisí na osobnosti jedince; někteří k němu mají větší sklony než jiní. Význam stereotypů pro jedince nebo společnost je takový, že zjednodušuje vnímání světa, může i utužovat skupinu. Vliv setkání s příslušníkem národa na stereotypy o jeho národu je sporný, může stereotypům bránit, prohlubovat je, nebo nemusí mít žádný vliv.

Jedná se o aktuální téma mezi současnými studenty, kdy mnozí se účastní výměnných programů, v čele s programem Erasmus. Během takových pobytů potkávají velké množství studentů jiných národností a mají příležitost se s nimi blíže seznámit nebo i spřátelit. Nově vzniklé kontakty pak mohou ovlivnit pohled studentů na ostatní národy i na jejich vlastní.

Zaměřila jsem se na studentskou organizaci International Club Charles University (IC CUNI), jejímž záměrem je pomáhat studentům, kteří přijedou na Univerzitu Karlovu na výměnný pobyt, případně na celé studium, v jejich počáteční orientaci v Praze, ale i v poznávání české kultury a sebe navzájem. Studenti mají velké množství příležitostí ke kontaktu s cizinci, a tak by se mohlo zdát, že nebudou mít o jednotlivých národech stereotypní představy. Ne vždy ale možnosti ke kontaktu využívají a jak ukážu v práci, mají kategorie, podle nichž národnosti posuzují. Na druhou stranu, jak ukážu později, cítí potřebu se stereotypnímu myšlení bránit, přinejmenším v jeho projevech.

Cílem práce je utvořit situační model znázorňující vnímání národnostních odlišností u členů studentské organizace a zároveň naznačit strategie, které používají domácí studenti pro překonání národnostních odlišností u zahraničních studentů přijíždějících na studium do Prahy, především v rámci výměnných programů.

2. Teoretická východiska

2.1 Stereotypy a předsudky

Na začátku práce jsem definovala pojmy předsudek a stereotyp a popsala jejich chápání v současné době, kde jsem použila z významné části výklad podle Allporta (Allport: 1994). Dále jsem popsala vliv osobního setkání s příslušníkem národa na stereotyp o jeho národě podle různých autorů. Poté jsem zmínila několik výzkumů zabývajících se národnostními stereotypy v čele s výzkumem Michèle Lamont a Sady Aksartove (Lamont, Aksartova: 2002), které se zaměřily na překonávání stereotypního myšlení u dělníků pracujících v národnostně smíšeném prostředí.

Definic stereotypu existuje celá řada. Liší se i výklady vztahu mezi pojmy předsudek a stereotyp. Uvádím zde pouze ty, které byly směrodatné pro tuto práci.

Abercrombie, Hill a Turner definují předsudek (prejudice) následovně: „Tento termín je obvykle používán v literatuře o rasových vztazích pro označení individuálního antipatického přístupu

nebo aktivního nepřátelství proti jiné sociální skupině, obvykle rasově definované...“ (Abercrombie, Hill, Turner 1988; 194)¹

Allport definoval předsudek jako „...odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.“ (Allport 1994; 39)

V práci také často pracuji s pojmem stereotyp, s nímž je v každodenní řeči obvykle zacházeno jako se synonymem pojmu předsudek: „Stereotyp je jednostranný přehnaný a obvykle předsudečný pohled na skupinu, kmen nebo třídu lidí a je běžně spojen s rasismem a sexismem. Stereotypy jsou často odolné vůči změně nebo korekci, protože utváří smysl pro společenskou solidaritu...“ (Abercrombie, Hill, Turner 1988; 242) Ke společenské solidaritě a stereotypu jako jednotlicímu prvku se dostanu v podkapitole Význam stereotypů ve společnosti. Nepodařilo se mi nalézt stručnou definici pro předsudky a stereotypy, která by neopomíjela pozitivní stránky, nicméně těmi se budu zabývat též. Později zmíním také pojem „zajímaví druzí“ a podobně.

V této práci budu pracovat s pojmem stereotyp jako se souborem předsudků zaměřeným na tutéž skupinu. Předsudek je tedy konkrétní postoj k či očekávání od jednotlivce na základě jeho skupinové příslušnosti, kdežto pod pojmem stereotyp myslím postoj nebo očekávání od celé této skupiny obecně.

S nejasností pojmů předsudek a stereotyp jsem se setkávala i během výzkumu a své chápání těchto pojmů jsem musela informantům v některých případech objasňovat. Sami informanti sice měli často představy o chování příslušníků daného národa, ale často se obávali, zda se jen nenechali *strhnout stereotypním myšlením*, neboť velká část z nich se s těmito pojmy již mnohokrát setkala, například v rámci studia. Hlavní nejistotu plodila nejasnost toho, zda existují i *pravdivé* předsudky a v jaké situaci se jedná o předsudek a v jaké o realistické vidění příslušníků daného národa, tedy vlastnosti rozšířené mezi jeho členy. Obvykle jsem se snažila informanty navést na definici, že takové chování automaticky očekávají od příslušníka národa, kterého ještě neměli šanci poznat.

Pojmy předsudek i stereotyp jsou v povědomí lidí chápány jako slova citově zabarvená. Pokud se týchž lidí zeptáme na předsudky, názory a postoje, budou na tyto jednotlivé pojmy reagovat různě. Jak píše Kosek, očekává se, že rozumný člověk předsudky nemá, ale na druhou stranu je společenskou povinností mít své názory, které se odvíjejí od vlastních postojů. Ve skutečnosti však toto schéma nefunguje, jisté předsudky má každý a názory a postoje se často nachází v konfliktu (Kosek 2011; 55).

Mým cílem je zkoumat všechny představy, které o cizincích určitých národností v IC CUNI jsou, ať jsou založeny na *realitě*, či nikoliv. Tento problém popisuje Allport, podle něj se naše jakkoliv pevné představy zakládají jen na pravděpodobnosti, máločím si můžeme být jistí stoprocentně. Není tedy ani možné vymezit jasnou hranici, která by určovala, zda jsou naše představy opodstatněné, či jde o neopodstatněný předsudek (Allport 2004; 40). Navíc mnohdy vznikají očekávání některých vlastností od skupiny, jejíž malá část tyto vlastnosti má, ale přesto je má častěji než většinová skupina (Allport 2004; 126). Například pokud se v Německu vyrábí více aut na obyvatele než v jiných zemích, očekávali bychom, že skoro každý Němec pracuje v továrně na auta.

---

¹ Pro citace všech titulů v angličtině jsem použila vlastní překlad.

2.2 Národnostní stereotypy

Lehtonen rozdělil stereotypní předpoklady do čtyř skupin, jejichž přehled uvedu, v rámci výzkumu jsem se setkala se všemi skupinami.

- e. „prostý autostereotyp: Podle našeho názoru my (moje národnost) jsme...
- f. Předpokládaný autostereotyp: Myslíme si, že oni (obyvatelé cizí země) si o nás myslí, že...
- g. Předpokládaný heterostereotyp: Máme pocit, že oni (obyvatel cizí země) si myslí, že jsou...
- h. Prostý heterostereotyp: Myslíme si, že oni jsou...“ (Lehtonen 2005; 65)

Prostý heterostereotyp byl pro mé téma základním, ve výzkumné části z něj vycházely otázky na vlastnosti zahraničních studentů nebo strategie bránění se stereotypům. Do svého výzkumu jsem také zahrнула prostý autostereotyp, ptala jsem se českých studentů, co si myslí o svém národu, někteří sami v rámci této otázky také zmínili předpokládaný autostereotyp, kdy studenti hovořili o pohledech přijíždějících studentů, s nimiž se setkali. V několika případech členové organizace zmínili i předpokládaný heterostereotyp, například že některá národnost si o sobě myslí, že je středem světa.

V následující části se budu věnovat předsudkům o národnostních skupinách a důvodům jejich vzniku a existence. Vliv na předsudky má informovanost různého typu jako různě interpretovaná historie nebo vliv médií.

Předsudky záleží na informovanosti, ovšem role informací není jednostranná, mohou předsudkům jak zabránovat, tak je i probouzet a prohlubovat (Kosek 2011; 25). Příkladem je znalost relativně interpretované historie, kterou popisuje Košťálová. Upozorňuje, že interpretace historie nemusí vycházet jen z přesného zaznamenání událostí. Podle ní je historická paměť selektivní a „podléhá v různé míře zkreslením, jejichž míra závisí na tom, jakým potřebám má konkrétní etnohistorie sloužit.“ Zkreslení je závislé na instituci, která interpretaci historie vytváří. Dějiny jsou neustále reinterpretovány, cílem je „národní homogenita a pozitivní sebeobraz určité skupiny.“ V některých případech se pak do etnohistorie přímo vkládají nové prvky, obzvláště v případech malých národů, které nemají příliš dlouhou historii a potřebují se svojí historií odlišit od jiných národů. Nacionalistická rétorika se projevuje především v době výraznějšího kontaktu s Druhými a náznacích rivality, jako při válkách, epidemiích a migracích (Košťálová 2012; 59).

Jednou z možností šíření historické paměti je také způsob, jakým je historie vyučována na školách. Očekávám, že v případě česko-německých vztahů sehrála výuka na školách velkou roli, směřuje totiž jinam, než aktuální reportáže v novinách nebo televizi. Podle Beneše se ve škole objevuje nejen selektivní výuka, ale i posilování některých stereotypů (Beneš 1999; 65-69). Vzhledem k tomu, že výuka na školách často podporuje české národní obrození, a tím se automaticky musí vymezovat vůči Němcům, setkala jsem se během rozhovorů i se stereotypy, které možná plynou ještě z dob národního obrození, jako je stereotyp útlaku Čechů pod rakouskou nadvládou, Jiráskova doba „temna“, nebo odvěké nepřátelství Čechů a Němců.

Dalším společenským aktérem, který má vliv, jsou masová média, která disponují mocí vytvářet obrazy národů, které nám předkládají. Abych ukázala vliv masových médií, uvádím zde dva příklady, kdy etnická menšina žije na území jiného většinového národa. Beletrie nebo filmy podporují stereotypní vidění různých národů tím, že hlavní kladný hrdina obvykle bývá příslušníkem

většinového národa, zatímco záporný hrdina je častěji příslušníkem menšiny. Ředitelé společností, které tímto způsobem předsudky podporují, se hájí tím, že jinak by přicházeli o zisk (Allport 2004; 225). Pravděpodobně je nutné, aby většinový divák měl možnost se identifikovat s hlavním kladným hrdinou. V případě Německa, na které jsem se částečně zaměřila, však média podávající jeho obraz Německu nemusí nutně škodit, neboť ho zobrazují jako stabilní a hospodářsky úspěšný evropský stát. O něco horší vliv pro Němce mohou mít historické filmy zaměřující se na období válek, které německou národní identitu provždy spojují s nacismem a holokaustem.

Podle Allporta bylo v USA dokázáno, že lidé se dnes stereotypům brání více než v minulosti, neboť se v rámci dlouhodobého srovnávání stále více bránili určovat typické vlastnosti u ostatních národů nebo ras, než tomu bylo před lety (Allport 2004; 227). K tomu jistě dochází mimo jiné v kontextu americké cesty vyrovnávání se s konceptem rasy, ale obecně lze vyvodit, že stereotypy i jednotlivé předsudky časem mění svůj obsah, ale mění se i jejich vliv na lidský úsudek. Je tedy možné, že stereotypy mají jen určitou životnost, která je závislá na kontaktu (přímém nebo zprostředkovaném), intenzitě a druhu přijímaných informací a celkovém společensko-historickém kontextu. V mnohých případech však může jít spíše o mizení starých stereotypů a přijímání jiných, případně přeměrování stereotypního vidění vůči jiným skupinám.

2.3 Stereotyp a osobní setkání

Vnímání národa a jeho konkrétních zástupců jednotlivcem se od sebe liší. Téma změny názoru po osobním setkání je pro mou práci zásadní z toho důvodu, že skupina, již se zabývám, měla šanci se s příslušníky národů, o nichž hovoří, seznámit. Zda a do jaké míry se s dotyčnými zástupci seznámili, pak ovšem záleželo nejen na okolnostech, ale především na jejich vlastních rozhodnutích, k čemuž se vrátím v analytické části práce.

Jak píše Košťálová, pokud potkáme konkrétního cizince, o jehož národě máme jakýsi předsudek, často se stane, že o něm máme lepší mínění než o zbytku jeho národa a zároveň neměníme své představy o jeho národě. Někdy se dokonce v případě setkání mýty posilují a zároveň tvoří nové (Košťálová 2012; 59). To bychom mohli odůvodnit právě informovaností, která tvoří předsudky, o níž jsem se již zmínila. Může jít o nepochopení vyjádření cizince, od kterého je jako od příslušníka národa něco očekáváno, nebo i o situaci, která cizince vystavuje v určitém světle.

Hayesová se zabývala setkáními s konkrétními zástupci národa jako hromadným jevem. Podle ní dochází k takovému množství setkání s jednotlivci, kteří jsou považováni za výjimky v rámci svého národa, že lze říci, že v případě setkání lidé sami sobě odporují. Pokud jsou totiž ve velkém množství případů jednotlivci označeni za výjimky, nejde již o ojedinělé případy, ale o hromadný jev (Hayesová 1998; 121-129). Potom bychom se mohli ptát, proč nezměníme názor, pokud je tento rozpor zřejmý. Na to vytvořili různí autoři několik odpovědí.

Berger s Luckmanem tvrdí, že různé osoby mohou patřit do různých realit. Záleží na tom, v jakém kontextu se s nimi setkáváme, pokud vůbec, a jestli jednotlivě, nebo ve skupinách (Berger, Luckman 1999; 27). Pokud se tedy s cizincem známe osobně a setkáváme ho samostatně, bude pro nás jinou realitou než skupina Němců, o jejichž osobnostech víme jen málo. Kromě toho záleží na našem vnitřním nastavení v dané situaci, zda cizince chápeme v konkrétním případě jako samostatnou osobu, nebo jako zástupce svého národa (Berger, Luckman 1999; 37).

Další vysvětlení můžeme nalézt v Kaufmannově Chápajícím rozhovoru, kde se autor věnuje nekonzistenci názorů. Podle něj je běžné, když má jeden člověk názory, které si vzájemně odporují, a v běžném životě to nečiní problémy, dokud na ně někdo další neupozorní. Jen výzkumník se snaží na tyto odlišnosti přijít a případně i zjistit jejich důvod (Kaufmann; 2010). Konzistenci názorů se v rámci rozboru předsudků věnují i další autoři, níže zmiňuji Allporta a Koska.

Allport vysvětluje rozpor vnímání jednotlivce a národa tak, že druhou osobu vnímáme selektivně, neboť si všímáme především vlastností v souladu s našimi předsudky a naopak ignorujeme fakta, která našim představám odporují, anebo připouštíme výjimku (Allport 2004; 54). Změna předsudku pak může přijít, pokud je to z nějakého důvodu v našem vlastním zájmu. Jako zajímavý příklad uvádí Allport zamilovanost. Pokud se zamilujeme do někoho z národa, o němž jsme předtím měli předsudky, bude pro nás lepší předsudky změnit (Allport 2004; 55). Možná již zmíněnou výjimku neuděláme z toho důvodu, abychom působili konzistentně, až budeme svou lásku obhajovat před svými nejbližšími. Allport v rámci rozboru příkladu zamilovanosti také přidává Spinozovo vysvětlení: když jsme zamilovaní, všechny vlastnosti druhé osoby vidíme lepší, než jaké jsou, a stejně tak jeho národnost. Opačnou funkci pak může mít nenávisť k osobě, která naopak stejným principem utváří předsudky kvůli vlastnostem nenáviděné osoby (Allport 2004; 56).

S opačným názorem ohledně změny předsudků po setkání s příslušníkem konkrétního národa se můžeme setkat u Koska. Ten oponuje tvrzením, že pokud osobně poznáme cizince, který nesplňuje předsudky o vlastním národu, jsme bez větších problémů ochotní stereotypy o jeho národu opouštět. Složitější pak pro nás může být, pokud se setkáme s cizincem, který nebude plnit pozitivní představy o národu. Až po setkání s několika takovými lidmi svou představu možná změním. Kvůli potřebě konzistence je pro ochotu změnit naši představu zásadní, do jaké míry byl pro nás předsudek důležitý. Pokud je pro nás předsudek spíše nedůležitý, nebude nám změna názoru činit potíže natolik, jako kdybychom byli například členem některé rasistické skupiny, kde jsou stereotypy v podstatě součástí skupinové identity a jejich změnu by bylo třeba obhajovat před ostatními i sami před sebou (Kosek 2011; 56).

Způsob odstraňování předsudků kontaktem nazývá Průcha kontaktní hypotézou. Podle této hypotézy je možné odstraňovat předsudky v situaci, kdy členové obou skupin pracují na společném cíli, a to za splnění dalších podmínek, jako je dobrovolnost spolupráce a podpora spolupráce nadřazenými institucemi či orgány. Jde však pouze o hypotézu, protože jak Průcha uvádí, výzkumy, které se snažily toto tvrzení potvrdit nebo vyvrátit, nepřinesly jednoznačné závěry. Důležité jsou totiž i další faktory v konkrétním případě, jako například frekvence kontaktu nebo u národnostní menšiny ve státě počet jejích příslušníků (Průcha 2007; 112-115). V rámci mého výzkumu měli všichni informanti kontakt nebo přinejmenším příležitost ke kontaktu s příslušníky různých národů, ale je nutno zmínit, že ne vždy šlo nutně o spolupráci na společném cíli. Tím myslím, že domácí studenti byli obvykle motivováni možností používat cizí jazyk, zatímco přijíždějící poznáváním se navzájem. Tyto cíle si nemusí nutně odporovat, ale můžeme v nich najít jisté odlišnosti, a především absenci vůle dojít k těmto cílům. Mnozí domácí studenti však mají také chtějí poznávat přijíždějící studenty, ale v rámci každodenních povinností tomu obvykle mohou věnovat méně času, než studenti přijíždějící.

2.4 Předsudky a typ osobnosti podle Allporta

Podle Allporta závisí množství předsudků na povaze jednotlivce. Slovo předsudek používá Allport pro představu, z níž člověk nesleví, ani pokud přijde do styku s fakty, která by předsudku odporovala. Více předsudků mají lidé, kteří běžně vidí svět ve formě „buď a nebo“ a nejsou příliš ochotní měnit své názory (Allport 2004; 199). Pro výzkum je nevýhodou tohoto rozdělení, že často nelze rozlišit, zda informant opravdu předsudky nemá, nebo si jen myslí, že není dobré soudit člověka podle jeho skupiny, a proto o vlastních představách nechce mluvit. Do jisté míry se však podle mého názoru dá toto riziko omezit podrobným dotazováním.

Allport mluví o funkční roli předsudku. Člověk, který trpí nejistotou nebo potlačuje své problémy, má předsudek jako berličku pro pocit znovu nabyté jistoty. Větší sklony k předsudkům mají lidé se sklonem k tvrdým morálním soudům, lidé mající pocit, že věci se jim dějí, ne že je způsobili, lidé mající potřebu vidět svět v institucích a ti, kteří se snaží vidět ve světě hierarchii (Allport 2004; 413-426).

Allport také upozorňuje na to, že v důsledku urbanizace, délky pracovní doby nebo reklam jsme všichni vystaveni stresu a nejistotě, což jsou podmínky, které rozšířenost předsudků ve společnosti podporují (Allport 2004; 236), a to právě potřebou jasného vidění světa a soudržnosti s vlastní skupinou. Na druhou stranu lze očekávat, že ve většinové společnosti se tyto předsudky obrací spíše proti menšinám než cizím národům, s nimiž se velká část nijak neseťkává; jen některé národy jsou pro společnost tak významné, aby o nich existoval stereotypní obraz. Mnou zkoumaná skupina příslušníků studentské organizace je ovšem velice specifickou skupinou nejen tím, že se s cizinci setkává běžně, ale i dalšími charakteristikami; pravděpodobně bude v organizaci větší podíl lidí ochotných poznávat kultury než mimo ni.

Existují i vysoce tolerantní osobnosti vycházející s lidmi všeho druhu. Allport u nich nachází společné znaky: vyrostli v pocitu bezpečí, nevadí jim porušení zásad, nemají pro posuzování ostatních jen dvě opačné hodnoty, jsou si jisti svým egem a nemají potřebu své konflikty promítat na jiné, jsou to lidé empatictí, lidé uvědomující si své já, lidé s menším zájmem o moc a velkým zájmem o estetiku. Vysvětluje tak existenci tolerance vycházející z povahy, nikoli z potřeby konformity se svým okolím. Tolerance sice mírně koreluje s IQ, ale je možné, že jde jen o vliv odlišných třídních podmínek, souvisejícím v odlišném přístupu ke vzdělání (Allport 2004; 441-458).

2.5 Význam stereotypů pro společnost

Podle Allporta existence společného nepřítele skupinu utužuje, neboť její členové mají pocit bezpečí před nepřítelem zvenčí. Existují dokonce spory o tom, zda vůbec může existovat skupina bez nepřítele, i když nepřítelem nemusí být pouze skupina lidí, ale třeba i skupina problémů. Jak zdůrazňuje Allport, důležitější než pocit nepřátelství k vnější skupině je pocit bezpečí před nepřítelem (Allport 2004; 73).

Košřálová vysvětluje funkci stereotypů jako nedílnou součást konstrukce národní identity. Autorka hovoří o kolektivní paměti, jejíž součástí jsou i stereotypy. „Zdrojem etnických a národních mýtů, symbolů a stereotypů je kolektivní paměť. Pro přežití národa v prostoru a čase je zapotřebí opřít se o několik základních faktorů, z nichž však žádný nemusí být pro danou skupinu zásadní a nenahraditelný. Existence státního celku, pevně dané hranice, síť prosperujících měst, jednotný jazyk a

náboženství, vlastní literatura a náboženství, vlastní aristokracie a vládnoucí dynastické rody, hrdost na společné dějiny a vojenská vítězství, homogenní etnické populace a demografická kontinuita v prostoru a čase – to vše národní konstrukci výrazně usnadňuje – nikoli však nezbytně determinuje.“ (Košťálová 2012; 136)

Příslušníci národa si díky stereotypům nejen vymezují svoji národnostní identitu, ale i zjednodušují vnímání světa, které jsem již zmiňovala u jednotlivců. Košťálová používá pro zjednodušenou představu o národu nebo etniku pojem etnický stereotyp, který je sdílen ve skupině *My* o národu nebo etniku *Druzí*. Tato představa přisuzuje Druhým, s nimiž nemá mnoho zkušeností, jednotné vlastnosti, obvykle negativní. Skupina Druhých je chápána jako vysoce homogenní, jedinci se od sebe výrazně neliší. S tím je také úzce spjat náhled na vlastní skupinu (Košťálová 2012; 34). Koncem 18. a v průběhu 19. století byla každá národní identita konstruována na základě odlišnosti od některého jiného národa. (Košťálová 2012; 88). V případě Čechů šlo právě o vymezení se vůči Němcům, které vypuklo v podobě národního obrození.

Zařazení jednotlivců do skupiny Druhých dokonce Košťálová označuje za pohodlné, neboť kromě zjednodušení vnímání světa činí svět předvídatelným. Stereotypní vnímání druhých umožňuje předvídat chování Druhých a plánovat s tím související postupy. V případě nejistoty pak dělení na Nás a ty Druhé jistotu dodává díky pocitu pevného rozdělení světa, což ještě podporuje kulturní sdílení stereotypu v kolektivní paměti, které nám dodává pocit bezpečí a koheze skupiny. Rozdělení je často využíváno také během válek, kdy skupina pociťuje ohrožení jinou skupinou. Etnický stereotyp tedy může být i zneužit jako úspěšný nástroj propagandy (Košťálová 2012; 38-40).

2.6 Hodnotící prvek stereotypu

Stereotypy obsahují zároveň deskriptivní i hodnotící prvek. Co se týče hodnotícího prvku, bývají stereotypy o vlastní skupině spíše pozitivní, zatímco stereotypy o cizí skupině negativní. Kromě odůvodnění rozdělení na Nás a Druhé je důvodem také to, že hodnotíme z pohledu vlastní skupiny, podle vlastních norem, neboli etnocentricky. Existuje však i typ takzvaného čestného nepřítele, kdy připisujeme Druhým i pozitivní vlastnosti (Košťálová 2012; 40).

Košťálová se také zmiňuje o Druhých, kteří jsou právě svou jinakostí zajímaví. I to se projevilo během výzkumu, i když někteří také hovořili v tom smyslu, že Němci jsou příliš stejní jako my na to, aby byli zajímaví. Stejně tak jsem se setkávala s kritičností Čechů ke svému národu, takže i ve svém výzkumu jsem zaznamenala domnělé odlišnosti, které byly chápány pozitivně. Obraz Druhých tak zřejmě může fungovat i jako vzor nebo projekce autostereotypu.

2.7 Výzkumy národnostních stereotypů

Karen Phalet a Edwin Poppe se zabývali národnostními heterostereotypy, které se rozhodli rozdělit do čtyř základních skupin na základě kombinace úrovně morálnosti, tedy morální a nemorální, a kompetence, tedy kompetentní nebo nekompetentní. (Phalet, Poppe; 1997). Vznikly tak kategorie, které autoři nazvali *sinful loser* (hříšný poražený), *sinful winner* (hříšný vítěz), *virtuous loser* (ctnostný poražený) a *virtuous winner* (ctnostný vítěz). V rámci studie pak došli k rozdělení několika evropských národů včetně Čechů a Němců podle toho, jak vidí národ sám sebe nebo jak je viděn

některým jiným národem. Češi byli vnímáni jako mírně morální a nekompetentní, tedy ctnostní poražení, zatímco Němci jako nemorální ale kompetentní, tedy hříšní vítězové (Phalet, Poppe 1997; 717). Z výzkumu také vyplývá, že morálnost národa je důležitější pro osoby, které jej hodnotí zvenčí, zatímco kompetence je důležitější pro příslušníky národa (Phalet, Poppe 1997; 714).

Výzkum na téma stereotypů mezi Čechy a Němci a dále také Rakušany, Poláky a Slováky provedly také Martina Hřebíčková a Silvie Graf (Hřebíčková, Graf 2013). Výzkum nebyl primárně zaměřen na zjišťování konkrétních stereotypů, ale spíše se zabýval srovnáváním a shodou stereotypů mezi jednotlivými zeměmi. Navíc srovnával také s „realitou“, autorky nechávaly informanty připisovat ostatním národům osobnostní charakteristiky a posléze tyto připsané charakteristiky srovnávaly nejen s vlastnostmi, které lidé připisovali vlastnímu národu, ale i s výsledky osobnostních testů lidí daných národností. Autoři tak upozorňují na to, že jisté odlišnosti mezi národy nemusejí být nutně jen domnělé.

Zjišťovaly také, zda jsou v různých státech rozšířeny stejné stereotypy o konkrétním národu. Z jejich výzkumu vychází, že autostereotypy jednotlivých národů jsou poměrně stabilní a za pět let se nijak zvlášť nezměnily (Hřebíčková, Graf 2013; 7).

Nejvíce se heterostereotypy o jednotlivých národech sdílené mezi jednotlivými zeměmi shodovaly u Němců, ale pokud zahrneme jen slovanské národy, nejvíce se shodovaly jejich pohledy na Rakušany (Hřebíčková, Graf 2013; 7). Německý národ byl také jediným, kde docházelo k výraznější konvergenci mezi auto- a heterostereotypem.

Částečně konvergovaly i auto- a heterostereotyp Čechů, ale jen pokud byli do statistiky zahrnuti pouze čeští studenti, nikoliv pracující. Podle autorek je možné, že starší lidé vidí povahu lidí realističtěji než mladší. Mezi českými studenty převažoval společensky méně žádoucí autostereotyp než mezi pracujícími. Další rozdíl mezi těmito skupinami byl také náhled na slovanské národy, což autorky přisuzují životu za železnou oponou, zatímco větší shoda panovala ohledně germánských národů. Naopak se neprojevil významný rozdíl mezi autostereotypy pracujících s různou dosaženou úrovní vzdělání (Hřebíčková, Graf 10).

Český autostereotyp mírně koreloval s Polským a rakouským, zatímco německý nekoreloval s žádným. Podle vlastního očekávání zjistily autorky také to, že reálné osobnostní rysy se mezi jednotlivými národnostmi shodují více, než jejich autostereotypy (Hřebíčková, Graf 2013; 8). V Německu a Rakousku se objevila dokonce negativní korelace mezi heterostereotypem a skutečnými charakteristikami (Hřebíčková, Graf 2013; 10). Jinými slovy, očekávané vlastnosti o vlastním ani cizím národu nemusí nijak souviset se skutečností. To je také důležitým argumentem, proč je dobré se stereotypům bránit a nakládat s nimi kriticky.

Jako inspirace pro výzkum vyrovnávání se s národnostními stereotypy mi posloužil výzkum, který provedly Michèle Lamont and Sada Aksartova, v prostředí dělníků ve Spojených státech a Francii, kde se mísili přistěhovalci s domácími obyvateli. Autorky se zabývaly otázkami, jaké kulturní zdroje běžní lidé využívají, aby se úspěšně vyrovnali s rasismem, co jsou kulturní bloky kosmopolitní imaginace a jak reprezentanti privilegované i znevýhodněné skupiny překonávají rasové rozdíly v každodenním životě (Lamont, Aksartova 2002; 1). Vzhledem k odlišné tradici v obou zemích docházelo ve Spojených státech především o vyrovnávání se s předsudky na základě socioekonomického úspěchu, zatímco ve Francii na základě solidarity a egalitářství (Lamont, Aksartova 2002; 3).

Ve Spojených státech sloužila k překonávání rasových hranic ekonomická situace jednotlivců, tedy peníze sloužily k vyrovnávání rozdílů, což může být v jiných kontextech překvapivé. Časté argumenty ze strany domácích obyvatel byly, že existují dobří i špatní lidé všech ras, že je třeba přistupovat k lidem jednotlivě, nebo že lidská přirozenost je univerzální. Naopak afroameričtí pracovníci vyjadřovali důležitost peněz pro získání respektu, kompetenci v tom, co dělají, ale i stejné možnosti provozovat konzumní život. Dále měli pocit, že obě skupiny jsou propojeny náboženstvím nebo příslušností k Bohu, lidstvím, fyziologií člověka a případně americkým občanstvím (Lamont, Aksartova 2002; 4-10).

Ve Francii, jak jsem již zmínila, šlo o solidaritu a egalitářství, pracující totiž předpokládají existenci rovnosti navzdory sociálním rozdílům, která vychází z katolictví. Pracovníci, kteří přišli do Francie ze severní Afriky, zdůrazňovali dodržování morální zásady vycházející z Koránu „jít přímou cestou“, tedy především pracovat a starat se o své potomky. Jako společné znaky a důvody k překonávání předsudků pak zmiňovali fyziologii, podobné každodenní naplňování svých potřeb (práce, nákupy...) nebo to, že lidé jsou souzeni podle svého chování. Dále poukazovali na historickou a sociokulturní propojenost své původní země a Francie, jako kontakty v minulosti a jazyk (Lamont, Aksartova 2002; 10-16).

2.8 Vlastnosti zkoumaných národů

Protože jsem zkoumala v českém prostředí a čeští studenti srovnávali ostatní zahraniční studenty se svým domácím prostředím, považuji za nutné alespoň krátce zmínit téma české národnosti. Pro ilustraci vlivu setkávání se zahraničními studenty jsem zjišťovala také zkušenosti s Němci a názor na ně, protože jde o národnost, s níž mají Češi nespornou historickou zkušenost, a očekávám zde častější přítomnost stereotypního vnímání než u některých jiných národů.

2.8.1 Český národ

Tématem českého národa se zabývá Ladislav Holý v knize Malý český člověk a velký český národ. Podle Holého se sebevyjádření národa projevuje vyjádřeními nebo tradicemi, které spolu nemusí být vždy v souladu, naopak, mohou si i odporovat.

Typickými znaky českého smýšlení jsou podle něj například egalitářství (Holý 2001: 70) nebo potřeba Čechů najít kompromis mezi city a rozumem, problém přirozeného a umělého (Holý 2001; 158-161). Také tvrdí, že pro Čechy je charakteristickým znakem jejich vlastního národa demokratičnost a vzdělanost (Holý 2001; 76-9). Velké tabu je v české kultuře odsun Němců (Holý 2001; 112), kterého se dotknu v části věnující se česko-německé historii.

Název knihy Velký český národ, malý český člověk vychází z toho, že podle Holého Češi vidí lépe svůj národ jako celek než jednotlivce (Holý 2001). To je v kontrastu oproti vidění jedince a národa, které jsem rozebrala v části věnující se osobnímu setkání. V ní jsem popsala, že jednatel, se kterým jsme se osobně setkali, je vnímán obvykle lépe než jeho národ. Z toho můžeme vyvozovat, že autostereotyp v tomto případě funguje odlišně než heterostereotyp.

Různé vnímání historické tradice českého národa přináší rozdílné interpretace těchto historických událostí, což Holý rozlišuje podle toho, zda je český národ chápán jako subjekt nebo objekt dějin, jinými slovy, jestli své dějiny aktivně vytvářel, nebo se choval podle situace a atmosféry například

v okolních zemích (Holý 2001; 114-115). Kontrastem individuality a kolektivnosti se zabývá i Strathern, individualita je pro kolektiv nebezpečím (Strathern 1992).

2.8.2 Česko-německé historické vztahy vycházející z historie

Podle Koska jsou vztahy mezi dvěma sousedy výrazně rozdílné velikosti vždy problematičké, „zatímco větší národy hledí na ty menší s jistou přezíravostí, brání se slabší, jak mohou.“ (Kosek 2011; 207) Menší národy se snaží bránit vyzdvihováním „vlastní slavné a kulturní minulost,“ zatímco o velkých národech se vymýšlejí anekdoty a přisuzují se jim zjednodušené vlastnosti. Z toho důvodu se Němcům podle Koska přisuzuje pořádek, nedostatek vkusu a smyslu pro humor. Zůstává však otázka, zda je přisuzování těchto vlastností spíše důsledkem rozdílných hodnot, nebo předpojatosti (Kosek 2011; 208).

Nedílnou součástí vzniku předsudků je historie, ale stejně jako ostatní faktory, ji nelze zkoumat samostatně (Allport 2004; 233). Mnoho autorů se věnuje historickým Česko-Německým vztahům v minulosti a často uvádí vztah Čechů a Němců jako typický vztah většího a menšího národa nebo Němce jako klíčový národ pro utváření české národní identity. I během výzkumu jsem se setkávala s popisem českého národa, který se odvíjel od německého.

Není v možnostech této práce historické téma kompletně pojmout, neboť je vysoce obsáhlé a není ani primárním zaměřením práce. Pokusila jsem se alespoň vyzdvihnout základní body. Nutno také připomenout, že historický význam slova Němec je v českých dějinách jiný, než dnešní význam slova. V minulosti se jednalo o německy hovořící, a to i obyvatelstvo českých a dalších zemí, zatímco v současnosti je toto označení používáno pouze pro obyvatele Spolkové republiky Německo. Pro popis historie však používám historický význam slova, neboť Němci v minulosti pravděpodobně ovlivnili stereotypy o současných Němcích.

Podle Košťálové jsou podstatné části dějin národa „vždy interpretovány ve vztahu k Druhým a historie se nám zákonitě jeví jako sled izolovaných bitev o bytí či nebytí mezi dvěma protagonisty – takto spolu zápasí “o přežití“ Židé a Arabové, Češi čelí Němcům, Poláci Rusům, Arméni Turkům apod.“ (Košťálová 2012; 88) I z důvodu chápání česká identity v závislosti na německé považují za důležité česko-německé dějiny zmínit. V současnosti není možné s jistotou jmenovat historické události, kde by německé obyvatelstvo nemělo vliv. Podle Čapkova výzkumu opravdu velká část studentů považuje Němce za „červenou nit“, která se line českými dějinami (Čapek 1999; 95).

Podle Jiřího Raka v nesnášenlivosti proti německému národu podporovali Čechy nejen mnozí spisovatelé z dob národního obrození, ale výrazně dříve i staří kronikáři jako Kosmas a takzvaný Dalimil (Rak 1994; 100). Tím také připomíná, že ani historické prameny nejsou nestranné, například právě kvůli interpretaci pozice národa jako subjektu nebo objektu, o kterých napsal Holý.

Zásadní součástí pro utváření stereotypů je i jednorázová historická událost. Typickým příkladem byla změna obrazu Němců v důsledku 2. světové války, kdy začal být kritizován slavný německý smysl pro pořádek a svět začal být citlivý na německé projevy nacionalismu.²

---

² Podle Machka pochází české slovo Němec (a jeho obdoby v dalších slovanských jazycích) ze slova němý, což může také značit neschopnost se domluvit, vydávání nesrozumitelných zvuků. Dříve slovo Němec bylo chápáno obecněji, šlo o výraz pro jakéhokoliv cizince nemluvícího slovanským, tedy srozumitelným, jazykem, což je možné také chápat jako vysvětlení, proč se v české historii dlouho nerozlišovalo mezi Němci a Rakušany (Machek; 1997). Význam slova němý dále

2.8.3 Několik bodů česko-německé historie

V této části vyjmenuji zásadní body historie česko-německých vztahů a soužití Čechů s Němci na společném území jako odůvodnění specifického vztahu Čechů k Němcům založeného na historii.

Němci byli do Českých zemí zváni ve 12. a 13. století a podle Rádla ti, kteří přicházeli, byli k české zemi loajální (Rádl 1993; 43). Oba národy byly dlouho podřízeny jednomu silnému panovníkovi, což je spojovalo, a neměly spolu podle Rádla větší konflikty do doby, než začala oslabovat moc panovníka. V západních zemích včetně Německa se podle Rádla nevyvíjelo vlastenectví z vyhraňování se vůči jiným národům, ale z rytířských ctností, které panovníci nejdříve vztahovali na sebe a svoji rodinu, a nakonec i na svůj národ (Rádl 1994; 84). Kořalka napsal, že z důvodu pozdního utvoření národního státu v Německu byl německý národ založen spíše na kulturním pojetí než politickém (Kořalka 1996; 17).

Po bitvě na Bílé hoře převzali vládu nad českými zeměmi Habsburkové, kteří smazali dosavadní jazyková znevýhodnění německy mluvících na našem území, postupem času dokonce začínali šlechta a Němci chápat Čechy jako podřadné. Všichni obyvatelé českého území byli společně označováni slovem Böhme (Čech). Díky tomu podporovali národní obrození i německy hovořící obyvatelé, zvláště v jeho počátcích. Časem se však Češi rozhodli od německy mluvících distancovat (Rádl 1993; 24-113). Němci pak byli prezentováni jako utlačovatelé české národní identity. Kosek to popsal tak, že v 19. století hrozilo, že se „český národ (...) rozplyne v německém moři anebo (...) zůstane nepatrným ‚folklórním ostrůvkem‘, jehož obyvatelstvo je v lepším případě bilingvní.“ I po národním obrození se vedly úvahy, zda by pro český národ nebylo lepší se do německého moře začlenit (Kosek 2011; 210).

Založení Československa probíhalo na ideologickém pozadí oproštění se od „Němců“ z Rakouska-Uherska, ale němečtí obyvatelé stále tvořili významnou část obyvatelstva, na což se často zapomíná (Rádl 1994; 134-135). Československý prezident Masaryk podle Rádla chápal svoje vládnutí hlavně jako pro Čechy a Slováky, zatímco Němci byli spíše objektem vlády (Rádl 1994; 267-268).

Poté, co Rádl dopsal svůj text, následovaly ještě další historické události, které se česko-německých vztahů týkaly. Šlo především o nástup nacismu v Německu a následné obsazení dalších států včetně českého území. Jak píše Kosek, historické křivdy často vedou ke stereotypnímu přesvědčení, že ten, kdo se dopustil bezpráví, by se ho rád dopustil znovu (Kosek 2011; 207). Z toho důvodu byla také pro Němce dlouho očekávaná vlastnost, že mají potřebu ovládnout okolní státy, což v jisté době nepochybně byla pravda. Během výzkumu u českých studentů zjistila stereotypní vlastnosti Němců jako rozpínavý nebo nacionalista například Drabinová (Drabinová 1999; 28).

Poté, co Německo válku prohrálo, byli v návaznosti na mezinárodní smlouvy čeští Němci „odsunuti“, a tím odešly z českého území 3 miliony Němců, jejichž rodiny často sídlily v Čechách stovky let. Jak podotýká Beneš, tímto společné dějiny Čechů s Němci skončily, Němci v té době téměř zmizeli z učebnic dějepisu a byli zmiňováni pouze v souvislosti s odsunem. O českých zemích se pak běžně psalo jako o národním státě obývaném pouze českým národem (Beneš 1999; 68).

---

rozebírá Vaňková, která upozorňuje na historický význam slova němý také ve smyslu pejorativním jako postižený, hloupý. (Vaňková 2007; 244-250)

Tuto kapitolu jsem začlenila pro ilustraci toho, proč jsem vybrala jako národ, na něž jsem se dotazovala studentů, právě Němce. Vzhledem k historické významnosti německého národa pro české dějiny předpokládám, že pokud mají čeští studenti stereotypní představy o některých národech, Němci budou s největší pravděpodobností mezi nimi. Navíc jsem očekávala, že po setkání se stereotypní představy mohly změnit, a tudíž budu moci porovnat kontrast stereotypu, který předcházel, a současného vidění Němců.

2.9 Zkoumané skupiny

2.9.1 Výmění studenti

Považuji za důležité věnovat se alespoň krátce tématu výměnných studentů z toho důvodu, že pro výměnné studenty nastává období života odlišné od dalších období již jen tím, že na určitý čas opouští své prostředí a musí se do určité míry přizpůsobit jiné zemi a její kultuře. Aby student vyjel na výměnný pobyt, musí se rozhodnout, že na jeden nebo dva semestry opustí svůj domov a své blízké a že v mnohých ohledech bude budovat svůj život na omezený čas znovu, navíc musí čelit jazykové a částečně i kulturní bariéře. Má-li být student ochoten k tak zásadním změnám, musí být silně motivován. Předpokládám, že osoby, které se rozhodnou vyjet na výměnný pobyt se liší od těch, které k takovému rozhodnutí nedospějí, a navíc i jejich chování zde je ovlivněno jejich motivací k příjezdu. Jaké tyto motivace mohou být, uvádějí následující výzkumy.

Studiem výměnných studentů se zabýval výzkum, který provedli Hubert B. Van Hoof a Marja J. Verbeeten na Northern Arizona University. (Van Hoof, Verbeeten: 2005) Vycházeli z toho, že studijní pobyt v zahraničí má následující přínosy: studenti jsou vystaveni jinému společenskému a kulturnímu prostředí, mění stereotypy, které mohou existovat, a zároveň se stanou více kulturně citliví (Van Hoof, Verbeeten 2005; 44). Zjistili tři hlavní důvody pro studium v zahraničí: příležitost žít v jiné kultuře, příležitost k cestování a to, že se studentům líbila země, do níž jeli studovat. (Van Hoof, Verbeeten 2005; 47). Pro informanty také bylo v průběhu studia v zahraničí důležité, že zahraniční zkušenost rozšíří jejich možnosti pracovního uplatnění (Van Hoof Verbeeten 2005; 49) nebo osobnostní vývoj, kterým díky studiu v zahraničí prošli (Van Hoof Verbeeten 2005; 51). Že je pro studenty zahraniční zkušenost zásadní, dokládá také zjištění, že téměř dvě třetiny informantů by rády znovu studovaly na stejné instituci, a celých 95% by rádo znovu studovalo na jiné instituci v zahraničí (Van Hoof, Verbeeten 2005; 50). Na otázku, co pro ně mělo největší užitek, odpovídali, že jim pobyt pomohl porozumět lépe cizím kulturám, případně více ocenit vlastní, a osobnostně je obohatil (Van Hoof, Verbeeten 2005; 56).

Studie, kterou provedli Anne West, Apostolis Dimitropoulos, Audrey Hind a John Wilkes, se zabývala výměnnými i dlouhodobými studenty ve Velké Británii (West, Dimitropoulos, Hind, Wilkes 2000). Kromě důvodů k vyjetí na studia do Velké Británie zjistili také to, že většina studentů pochází z privilegovaných vrstev a hlavním zdrojem jejich financí je rodina (West, Dimitropoulos, Hind, Wilkes 2000; 9). Byli také dotázáni, co v současné době chtějí dělat, a plány zahrnující vlast nebo Velkou Británii byly velice vyrovnané. 23% chtělo pracovat ve své vlasti a 22% ve Velké Británii; 15% chtělo dále studovat ve vlasti, 20% ve Velké Británii (West, Dimitropoulos, Hind, Wilkes 2000; 4). Tyto výsledky vypovídají o tom, že studium v zahraničí je také spojeno s dalšími plány pobytu

v zahraničí, ať už se k nim student rozhodne ještě před odjezdem na studium v zahraničí, nebo k nim dospěje až v průběhu studia.

Informanti byli dotazováni na důvody k vyjetí na studia do Velké Británie několika typy otázek a odpovědi na podobou otázku se při různých způsobech dotazování mírně lišily. Pokud měli studenti vybrat ze seznamu možností tři hlavní důvody, nejčastěji se v odpovědích objevilo zlepšení šancí na získání dobrého zaměstnání, rozšíření obzorů a zlepšení se v cizím jazyce. Podle dalších otázek byly také významnými důvody (označilo je jako důležité nebo velmi důležité kolem 50% informantů) poznání nových kultur, to, že chtěli studovat ve Velké Británii, zlepšení angličtiny kvůli šancím na získání dobrého zaměstnání, očekávání lepší kvality kurzu, kterého se chtěli zúčastnit, získání jiné perspektivy na vlastní obor nebo studium na instituci s mezinárodní reputací (West, Dimitropoulos, Hind, Wilkes 2000; 4).

2.9.2 Studentská organizace Charles University International Club

Pro uvedení do souvislostí krátce představím studentskou organizaci, na kterou jsem se zaměřila, a její hlavní aktivity, o nichž se také informanti v rozhovorech často zmiňovali. „Charles University International Club je studentská organizace, která pořádá různé společenské, kulturní a sportovní akce pro mezinárodní i české studenty a obecně pomáhá mezinárodním studentům při jejich pobytu v Praze.“ (IC CUNI: About us, <http://www.ic-cuni.cz/aboutus.php>) IC CUNI se skládá z pěti sekcí na pěti fakultách Univerzity Karlovy, konkrétně na Fakultě sociálních věd, Filozofické fakultě, Přírodovědecké fakultě, Pedagogické fakultě a Fakultě tělesné výchovy a sportu. Sekce fungují jak odděleně, tak i při pořádání některých akcí společně. V současné době má občanské sdružení Charles University International Club kolem šedesáti členů.

Jednou z hlavních aktivit je Buddy Programme, kdy mají zahraniční studenti možnost získat „buddyho“, což bývá český student, který jim pomáhá především v jejich začátcích v Praze. Většinou se jedná o vyzvednutí na letišti nebo nádraží, pomoc s ubytováním (často je třeba překládat při ubytování na kolejích) nebo rady, kde je možno nakoupit. Dále pak záleží na zájmech obou studentů, zda se vídají i později, v některých případech vznikne i kamarádství. Většina současných členů IC CUNI se nejdříve stala buddym a poté se teprve zapojila do pořádání dalších akcí, v současnosti je v internetové databázi registrováno přes 400 Českých buddy. IC CUNI se také zaměřuje na současné buddy při shánění dalších organizátorů.

Týden před začátkem semestru probíhá na různých fakultách Orientation Week nebo Orientation Days, kdy jsou pořádány seznamovací hry a další akce i pomoc s formalitami souvisejícími s příjezdem, kdy IC CUNI spolupracuje se zahraničními odděleními fakult.

Dále se IC CUNI zaměřuje na přiblížení české kultury, historie a tradic zahraničním studentům. Pořádá výlety různého typu, jako jsou několikadenní výlety do jižních Čech nebo na jižní Moravu nebo jednodenní do Českého ráje nebo na různé hrady a zámky. V letním semestru je vždy v nabídce i několikadenní cyklistický výlet nebo sjíždění řeky. Kromě výletů je každý týden Czech Film Club, kdy je studentům promítán některý český film s anglickými titulky.

Dalšími aktivitou je Tandem Teaching Programme, kdy *tandem* je dvojice studentů, kteří se navzájem učí ideálně své mateřské jazyky. Je pak na jejich dohodě, jak často a jakým způsobem se budou scházet a jak bude výuka probíhat. Několikrát za semestr pak IC CUNI pořádá party.

3 Metodologie

Výzkum jsem provedla pomocí polostrukturovaných rozhovorů s deseti členy studentské organizace IC CUNI. Metodu polostrukturovaných rozhovorů jsem zvolila proto, abych mohla dát informantům prostor k vyprávění rozmanitých zkušeností a případně z nich vyvozených závěrů a mohla na ně reagovat, ale aby se zároveň dostalo na všechna témata, na které jsem se chtěla zaměřit.

Nejprve jsem provedla pilotáž rozhovoru s členkou organizace. Po provedení samotného pilotního rozhovoru proběhla ještě diskuze o srozumitelnosti otázek, o pocitech, které otázky mohou vyvolávat, a o jejich vhodnosti. Po pilotáži jsem některé otázky zrevidovala.

Pro rozhovory jsem vybírala především členy, kteří byli nejaktivnější v posledních semestrech, to znamená, že pomáhali s pořádáním aktuálních akcí nebo s dalšími činnostmi nutnými pro běh organizace. Vybrala jsem právě je, protože jsem očekávala, že měli nejvíce příležitostí ke kontaktu se studenty přijíždějícími ze zahraničí. Snažila jsem se zahrnout mladší i starší členy, nejmladší informantce je 20 let, nejstaršímu informantovi 27 let, ten také jako jediný již nestuduje, ale stále se věnuje činnosti IC CUNI. Zaměřila jsem se především na členy sekce Fakulty sociálních věd, hovořila jsem s pěti z nich. Dále jsou mezi mými informanty zastoupeny dvě studentky Filozofické fakulty a po jednom student nebo studentky Fakulty tělesné výchovy a sportu, Fakulty humanitních studií a Přírodovědecké fakulty. Všem informantům jsem změnila jména pro zachování anonymity.

Zde uvádím seznam informantů a uvádím jejich věk a fakultu:

Andrea, 24 let, Fakulta humanitních studií

Dana, 24 let, Filozofická fakulta

Hana, 22 let, Filozofická fakulta

Jiří, 23 let, Přírodovědecká fakulta

Kateřina, 20 let, Fakulta sociálních věd

Lucie, 25 let, Fakulta sociálních věd

Pavel, 27 let, Fakulta sociálních věd

Petra, 23 let, Fakulta tělesné výchovy a sportu

Radek, 23 let, Fakulta sociálních věd

Václav, 24 let, Fakulta sociálních věd

S informanty jsem se po domluvě scházela v pražských kavárnách nebo parcích a provedla rozhovory, které trvaly v rozmezí třiceti a padesáti minut.

Nyní popíšu okruhy otázek, na něž jsem se zaměřila. Snažila jsem se poradit otázky přizpůsobovat průběhu rozhovorů, ale základním schéma bylo následující:

a) Úvodní otázky

V těchto otázkách jsem se zajímala o to, jakou mají informanti motivaci pro práci v organizaci, a čím se aktuálně zabývají. Cílem bylo především začít tématem, které je jednoduché a informanta zajímá, protože díky tomu se respondent rozmluví a pravděpodobně získáme více informací.

b) Zkušenosti se zahraničím a mezinárodní komunitou

Zde jsem se dotazovala, se kterými národnostmi mají nejvíce zkušeností, a jaký na ně mají názor, zda potkávají cizince i v jiném prostředí než skrze práci pro IC CUNI, jakým způsobem si vybírají Buddy (studenty, kterým při příjezdu do Prahy pomáhají osobně). Ptala jsem se i na dosavadní zahraniční zkušenosti, které trvaly déle než měsíc, a také plány na dlouhodobé zahraniční pobyty v budoucnu.

c) Vnímání odlišností, kamarádi

Ptala jsem se, jak vybírají osoby, které chtějí poznat do hloubky, a jaký vliv má národnost, zda mají kamarády cizince a zda na nich vidí národnostní odlišnosti. Zajímaly mě též zkušenosti s kulturní bariérou a to, zda mají pocit, že jednotliví studenti ovlivňují pohled na celý národ. Poté jsem se přímo zeptala, jestli mají pocit, že se snaží vlastním předsudkům zabránit, a zda to vůbec pokládají za důležité.

d) Němci

V této části jsem se vyptávala na zkušenosti s Němci a dojem, jaký z nich informanti mají. Cílem bylo získat jednu národnost, u níž budu moci porovnávat všechny informanty. Dotazovala jsem se i na to, zda se cítí v pohledu na Němce ovlivnění příjíždějícími německými studenty či případnými vlastními zkušenosti z Německa. Poté jsem se zeptala na tři stereotypní vlastnosti přisuzované Němcům, zda si myslí, že jsou pravdivé, a to přídavná jména: chladní, organizovaní, nacionalisté. Cílem bylo nejen zjistit jejich přístup ke konkrétním vlastnostem, ale „vyprovokovat“ informanty ke shrnutí německých vlastností, pokud by se jinak zdráhali generalizovat. Při výběru vlastností jsem se inspirovala výzkumem Drabinové (Drabinová 1999; 28).

e) Češi

Obvykle ke konci rozhovoru jsem se zeptala i na to, zda si v mezinárodní společnosti někdy uvědomovali své češství a jak se to projevovalo. Dále mě zajímalo, jestli mají pocit, že je kontakt s cizinci ve vnímání Čechů nějak ovlivnil.

f) Nadnárodní vlastnosti a nepřekonatelnost

Na závěr jsem se ptala, jaké vidí společné vlastnosti a témata mezi studenty české a jiné národnosti. Poté přišla otázka, zda jsou případy, kdy považují kulturní odlišnosti za nepřekonatelné.

3.1 Analýza

Pro analýzu jsem použila paradigmatický model na základě publikace Strausse a Corbinové Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie (Strauss, Corbinová: 1999).

3.1.1 Paradigmatický model

Model Strausse a Corbinové se sestává z šesti kategorií, u nichž uvádím zestručněné vysvětlení:

1. **Příčinné podmínky:** kategorie určuje, za jakých podmínek jev proběhne.
2. **Jev:** ústřední myšlenka, dění, případ, odpověď na otázku: Čeho se údaje týkají?
3. **Kontext:** soubor vlastností, které k jevu náleží.
4. **Intervenující podmínky:** podmínky, které usnadňují nebo znesnadňují použití strategií jednání nebo interakce v určitém kontextu.
5. **Strategie jednání a interakce:** „zaměřené na zvládání, ovládání, vykonávání nebo reagování na nějaký jev tak, jak se vyskytuje v určitém kontextu nebo v konkrétním souboru za percipovaných podmínkách.“
6. **Následky:** reakce na jev, nemusí být zamýšlené a mohou se stát příčinnými podmínkami dalších jevů (Strauss, Corbin 1999; 72-78).

Nyní popíšu jednotlivé kategorie v kontextu svého výzkumu, a jaké pojmy se běžně v těchto kategoriích vyskytovaly. Jak píše Strauss a Corbinová, jednotlivé pojmy se mohou vyskytovat ve více kategoriích zároveň, například následek něčeho může být příčinnou podmínkou dalšího jevu. Mým cílem je nakonec na základě tohoto rozboru popsat způsob, jak členy organizace ovlivňuje kontakt se zahraničními studenty.

Příčinné podmínky jsou „události nebo případy, které vedou k výskytu nebo vzniku jevu.“ Musíme však brát v úvahu i vlastnosti vážící se k dané situaci (Strauss, Corbinová 1999; 73) Jako příčinné podmínky jsem kategorizovala fakt, že k setkání s příslušníky různých národů vůbec došlo, případně nastala přinejmenším zprostředkovaná zkušenost. Mohlo tak jít nejen o zkušenost z doby působení v klubu, ale i kulturně naučený stereotyp, který mohl přetrvat, nebo být vyvrácen.

Jev „je ústřední myšlenka, událost, dění, případ, na který se zaměřuje soubor zvládajících nebo ovládajících jednání nebo interakcí, nebo k němuž má tento soubor jednání nějaký vztah. Jev identifikujeme kladením otázek jako: Čeho se údaje týkají? O čem je vlastně toto jednání nebo interakce?“ (Strauss, Corbinová 1999; 73) Ve svém výzkumu jsem jako jev kategorizovala především vnímání odlišností u ostatních národností nebo společných vlastností jejich příslušníků. Informanti vycházeli z toho, jaké vlastnosti u výměnných studentů považovali za reprezentativní pro jejich národ.

Kontext je „konkrétní soubor vlastností, které jevu náleží, tj. umístění událostí nebo případů tohoto jevu na dimenzionálních škálách. (...) Kontext je zároveň určitým souborem podmínek, za nichž jsou uplatňovány strategie jednání nebo interakce určené ke zvládání, ovládání, vykonávání nebo reagování na určitý jev.“ (Strauss, Corbinová 1999; 74) Ve svém výzkumu jsem jako kontext zařazovala především prostředí, kde se domácí studenti setkávali se zahraničními. Většinou šlo o setkávání se na akcích pořádaných IC CUNI nebo přímo v prostředí školy. Vyskytovaly se ale i zkušenosti ze zahraničí nebo z pražského turistického centra.

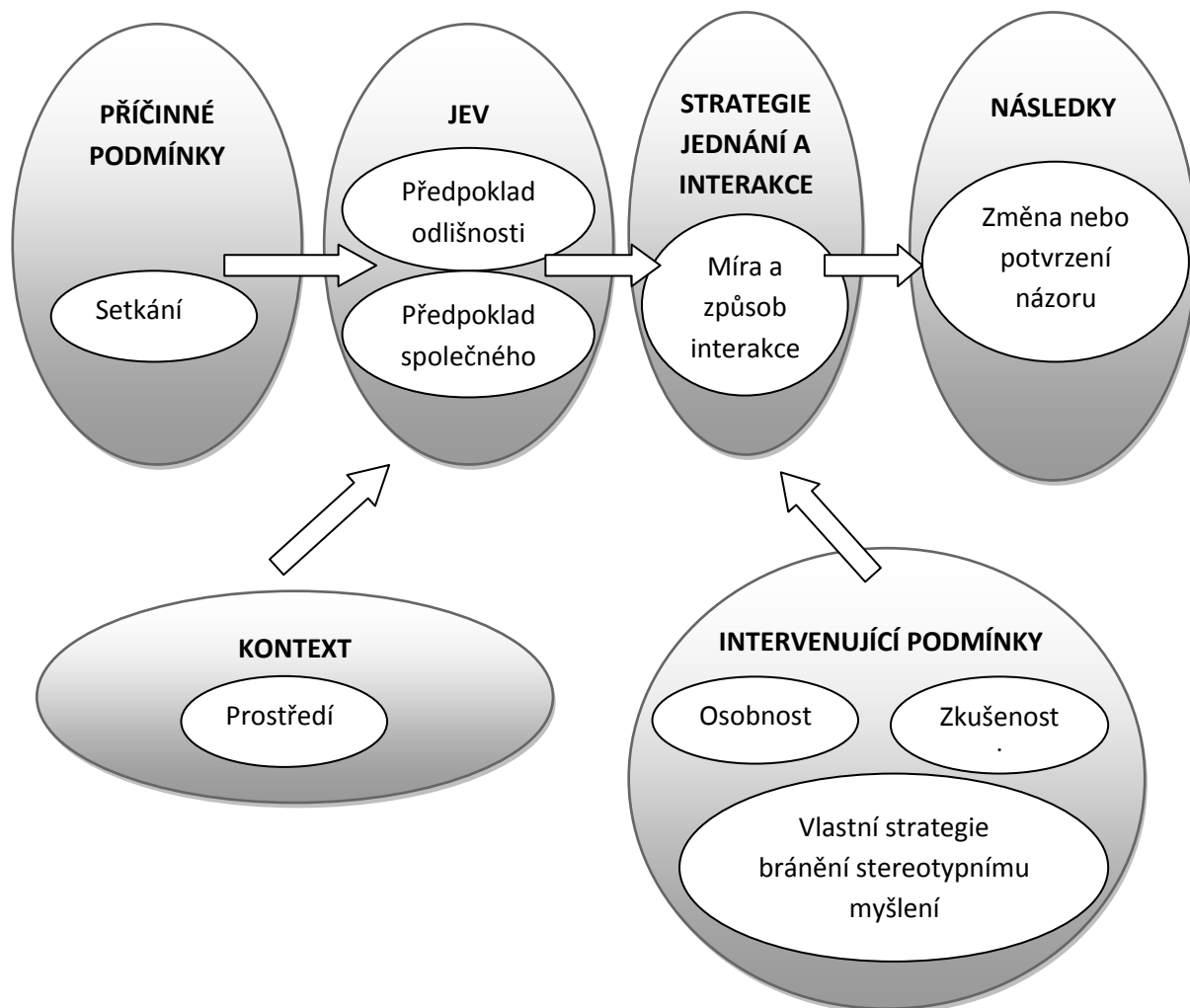
Intervenující podmínky jsou „širší strukturní kontext jevu. Tyto podmínky buď usnadňují, nebo naopak znesnadňují použití strategií jednání nebo interakce v určitém kontextu (Strauss, Corbinová 1999; 75). V rámci mého výzkumu byly intervenujícími podmínkami především životní zkušenosti a osobnostní vlastnosti informantů, pokud bylo možné je zjistit. Z toho také vycházely strategie, které studenti používali pro překonávání stereotypů. Jako intervenující podmínky jsem

zařadila i osobní motivaci pro členství v klubu, jako například použití cizích jazyků, poznávání osob z jiného kulturního prostředí nebo možnost někomu pomoci v novém prostředí.

Strategie jednání a interakce jsou zaměřené „na zvládnání, ovládnání, vykonávání nebo reagování na nějaký jev tak, jak se vyskytuje v určitém kontextu nebo v konkrétním souboru percipovaných podmínek.“ (Strauss, Corbinová 1999; 76) Jako strategie jsem kategorizovala způsob a míru interakce s příslušníky konkrétních národů.

Následky se vážou na jednání a interakci reagující na jev a mohou, ale nemusí, být zamýšlené nebo očekávané. Jak jsem již zmínila, následky se mohou stát příčinou dalšího jevu (Strauss, Corbinová 1999; 78). Za následky považuji ve svém výzkumu nejčastěji chuť ke kontaktu s nějakou národností nebo dokonce záměr strávit delší dobu v zahraničí, čímž myslím například zamýšlené studium nebo pracovní pobyt. Následky mohou být i změny názorů na různé skupiny, které v určitých případech mohou být i šířeny danými aktéry dále.

Jak funguje setkávání se studenty cizích národností pro paradigma národnostních stereotypů?
 Proces jsem znázornila na následujícím schématu.

Paradigmatický model 1

Nyní v návaznosti na náskres shrnu, čím se budu zabývat. Zaměřila jsem se na jev, tedy jaké vlastnosti a projevy cizinců způsobují pocit odlišnosti u domácích studentů. Pro ilustraci těchto pochodů jsem také sepsala seznam vlastností, které byly připisovány českému a německému národu a několika dalším národům, které byly vícekrát zmiňovány. V rozhovorech jsem také hledala souvislosti mezi jednotlivými kategoriemi v konkrétních případech, a zda se stejná souvislost opakovala.

3.1.2 Pochybnosti o zobecňování

U studentů jsem zaznamenala jisté pochybnosti, co se týče stereotypů. Jedním typem pochybností bylo to, že si studenti uvědomovali, že mají předsudky, ale zdůrazňovali i nutnost se jimi neřítit. Kateřina se dokonce věnuje stereotypům v rámci studia:

...většinu svých seminářek zaměřuju na předsudky, rasismus a stereotypy. A že vlastně jak jsem o tom strašně moc četla a napsala, tak mě to ovlivnilo, jak se snažím vnímat lidi. Takže se snažím určitě zabránit tomu, ale někdy si člověk prostě nemůže pomoci. (smích)“ Kateřina 20

Druhý typ pochybností byl způsoben tím, že si studenti nebyli jisti, na jakou skupinu mohou své poznatky o národech zobecňovat, ačkoliv si jisté ovlivnění setkáními s výměnnými studenty uvědomovali.

„...v podstatě asi všichni erasmáci vylepšují můj názor na ty jednotlivé země. Možná až přehnaně, protože ti, co vyjíždějí někam takhle, tak jsou jeden konkrétní druh lidí, a všichni ostatní jsou možná úplně jiný.“ Hana, 22

Ačkoliv jsem tyto pochybnosti zaznamenala, u všech jedinců jsem se s některými generalizacemi nakonec setkala, i když různí informanti měli tendence generalizovat do různé míry. Bohužel nebylo v možnostech mnou použité metody srovnávat jejich skutečné chování ke studentům cizích národností, a tak jsem neměla podklady k zařazení studentů například do skupin podle míry stereotypního přístupu. Všichni v některé z částí rozhovorů vlastní stereotypní myšlení připouštěli, ale zároveň hovořili o potřebě se mu bránit.

3.1.3 Rozdílné a společné vlastnosti studentů

V této části práce se budu věnovat tématu národnostních odlišností, tedy tomu, jak členové organizace pojmají národnostní odlišnosti mezi studenty, a co naopak dle jejich názoru studenty různých národností spojuje. Jako strategie k překonávání jsem po vzoru výzkumu Michèle Lamont a Sady Aksartové pojala vlastnosti, které osoby rozdílných národností v jedné skupině spojují (Lamont, Aksartova: 2002). Jako další typ strategií jsem zařadila chování, kterým se studenti snaží rozdíly překonávat, nebo o něm alespoň hovoří.

Nejprve vyjmenuji odlišnosti, se kterými jsem se setkávala. Rozdělila jsem je na kategorie rozdílů projevených bezprostředně na výměnném pobytu a projevených po hlubší komunikaci. Nakonec jsem se rozhodla vynechat jako překážku rozdílnou jazykovou úroveň v angličtině, protože v komunitě mezinárodních studentů je kulturně dána méně než ostatní rozdíly. Částečně je zahrnuta v dalších tématech, jako je otevřenost lidem a kulturám nebo jako jeden z důvodů, proč se některé národy drží více ve vlastních skupinkách.

3.1.3.1 Charakteristiky bezprostředně projevené na výměnném pobytu

Utvořila jsem seznam charakteristik, které členové organizace pokládali za národnostně rozdílné, a kvůli tomu i problematické. Zmíněné vlastnosti nemusí být nutně národnostními charakteristikami, s rozdíly podle těchto kritérií se můžeme setkat i u jednotlivců. Zahrnula jsem je

ale jako národnostní, protože informanti o nich takto hovořili a z vlastností osob, s nimiž měli zkušenosti, pak vyvozovali stav celého národa, nebo přinejmenším studentů dané národnosti, kteří jedou na výměnný program do Prahy.

Energičnost

Jako první kategorii jsem zařadila energičnost, k níž jsem řadila i hlasitost projevu nebo způsob pozdravu. Jsou důležité, protože vyvolávají první dojem, který se pak ne každý snaží překonávat.

Příkladem toho je Radkův zážitek z Itálie: „*Třeba jsem teď v Itálii nechápal, proč se mezi sebou pořád tak hádaj.*“ Radek, 23

K hlučnosti a energičnosti jsem také přidala spontánnost a rozhodnost. Následující citace se zmiňuje o Turcích: „*...jsou možná takoví víc hr do věcí než jako my nebo ty lidi na severu, že jako mňň rozmejšlí věci, co udělaj. Že člověk u nás nebo v tom Švédsku by to desetkrát promyslel, půlku těch věcí. Jsou nějaký přímější, prostě.*“ Radek, 23

Tradice související s vnějším projevem se projevují během pozdravu, kdy se mezi kulturami zásadně liší míra tělesného kontaktu. Informanti tento kulturní rozdíl považovali spíše za humorný, než skutečně problematický: „*Takovým typickým příkladem je třeba polibkování na přivítanou, kdy prostě kdykoliv přijdou Francouzi, tak se hnedka s každým (polibkují), a ideálně, když se potkaj s Rusama (smích), a pak máš třeba Japonce, který ideálně distanc, držet, a podobně, a prostě když tyhle dvě se střetnou, tak je zábavný sledovat, jak na to obě strany reagují.*“ Václav, 24

Otevřenost lidem a kulturám

Z pohledu členů IC CUNI byla pro hodnocení cizinců zásadní otevřenost či uzavřenost vůči lidem z jiných kultur, což bych v důsledku poznatků z výzkumu definovala jako ochotu komunikovat a poznávat ostatní národnosti a jejich kultury, a také nové poznatky respektovat. Informanti posuzovali jak uzavírání se v národnostně homogenních skupinkách, tak projevovanou ochotu přijímat nové informace. Z rozhovorů vycházelo, že otevřenost studentů se považuje za samozřejmost, pokud někdo přijíždí do jiné kultury nebo kulturně smíšeného prostředí.

Za uzavřenou skupinu byli několikrát označeni Španělé, v některých případech i další národy. Zde uvádím dva výroky kritizující uzavřenost skupin nebo neochotu poznávat.

„*...Španělé, ale ty se moc nedružej, teď zrovna mám takovou zkušenost, že jsme dělali tu Quiz night a tam se potkali asi tři a neslyšela jsem je za celej večer, že by mluvili jinak než španělsky, jako mezi sebou.*“ Andrea, 24

„*...vytvořila jsem si strašně negativní názor na Američany (...) ty Američani, co jsem měla možnost tady potkat nebo je chvíli poslouchat, tak jsem získala pocit, že voni jsou vopravdu strašně arogantní a strašně neochotný, jakoby uzavřený poznávání nových kultur.*“ Lucie, 25

Spolehlivost a domluva

Zcela zásadním kritériem je pro organizátory akcí i spolehlivost. Často podle ní byli hodnoceni němečtí příjíždějící studenti, kterým se budu věnovat později. Uvádím ale příklad negativního hodnocení spolehlivosti.

„...třeba tu mám španělskou buddy, a ta nefunguje vůbec, že domluva, nefunguje, to je to jejich maňana, maňana, že prostě, jó, musíme se sejít, tak nabídneš termín, pak dva tejdny nic. Tak si říkáš, jako fajn, tak nic.“ Lucie, 25

Spolehlivost byla mimořádně důležitá z toho důvodu, že členové organizace se jednak snaží organizovat velké množství lidí, kteří musí dodržovat například místo a čas srazu, ale i v rámci Buddy programu (programu, kdy zahraniční student má přiděleného domácího studenta jako průvodce), aby se zahraniční student mohl jednou nebo vícekrát sejít s domácím studentem.

Individualismus a slušnost

Kromě zřejmé důležitosti výchovy ke slušnosti je pro členy organizace také důležité kritérium ohledů na ostatní, pokud je pořádána akce pro větší množství lidí. Navíc mohou individualismus nebo slušnost, která může vycházet z kolektivismu, tvořit komunikační bariéry, neboť aktéři mohou chápat některá vyjádření různým způsobem.

Konfrontaci s individualismem Američanů zmínila Dana: *„...stalo se, že byla skupinka dvaceti čtyř lidí a těch dvacet lidí, se prostě řeklo, teď se přesouváme tam, a šli, a zůstali tam skupinka čtyř lidí a ty se fotili. A ne, že by si udělali pár fotek. Ale oni byli na konci, třeba už dvacet minut, co ta skupina odešla, a pořád se fotili a já nevěděla, jestli jim, jako jestli je můžu popohnat a říct jako sory, děcka už dofotíme (...) mi to přišlo takové, že sama za sebe bych to nikdy neudělala, nebo nevím, neudělala, ale že by mi bylo jasné, že když jdeme ve skupině dvaceti pěti lidí, tak nemůžu já být ten jeden individualista, kterej se tam fotí, když dvacet lidí na mě čeká, nebo mě někam odešlou.“* Dana, 24

Naopak hovořila Dana o Japoncích jako přehnaně slušných, což v ní taktéž vzbuzovalo nejistotu, upozornila na přehnanou slušnost: *„A asi mám nějakou tu představu národa nebo prostě té východní Asie, že oni jsou učení k tomu, aby někdy byli takoví až přehnaně slušní, pro nás, to mi přijde, že se mi taky nějakým způsobem potvrdilo.“* Dana, 24

Stravovací návyky

Setkávala jsem se i se zážitky spojenými s odlišnými stravovacími návyky. Ty ale zřejmě nezpůsobovaly tak silnou bariéru jako ostatní překážky, poukazovaly jen na drobné odlišnosti každodenního života. Nesetkala jsem se s tím, že by některý informant odsuzoval některý národ za stravování. Spíše humorným příkladem zážitku s odlišnými stravovacími zvyklostmi je následující výrok:

„A my jsme seděli na večeři s nějakým Francouzem a on se tam rozplýval, jak měl k večeři nějaký žabí stehýnka a ještě šneky... On se rozplýval nad tím, jak je to strašně dobrý, a my jsme z toho byli úplně zelený.“ Lucie, 25

3.2.3.2 Kulturní hodnoty

Kulturní rozdíly se nemusí projevovat často, ale o to větším problémem pak mohou být. Zmíněné rozdílné kulturní hodnoty se týkaly především náboženství a pojetí gender a nahoty, jedná se tedy o poměrně zásadní otázky, ve srovnání s charakteristikami, o kterých mluvím výše a které i v rámci jednotlivých kultur připouští širší spektrum projevu .

Náboženství

Rozdílnost náboženství je natolik problematická, že pro mnoho osob je nejvyšší hodnotou, a tudíž ne každý v tomto ohledu respektuje odlišnosti. Z náboženství samozřejmě také vychází mnoho dalších hodnot.

Typické bylo prohlášení, že pokud je něco nepřekonatelného, pak jsou to náboženské rozdíly. *„...myslím si, že třeba v případě náboženství by to bylo nepřekonatelný, hlavně třeba v nějakých takových těch, co třeba zasahují víc do každodenního života. Třeba v případě islámu, my jsme tady takový ateistický, prostě, a je to součástí nás, tak možná by to bylo pro mě nepřekonatelný.“ Kateřina, 20*

Pojetí gender a zobrazování nahoty

Pojetí role muže a ženy je téma, na které by bylo možné sepsat velké množství materiálu, což není v možnostech mé práce. Zmíním jen stručně výpovědi, s nimiž jsem se na toto téma setkala. V rámci výzkumu informanti hovořili především o problémech rovného přístupu k osobám stejného pohlaví, který se v naší kultuře očekává, přinejmenším relativně vzhledem k některým dalším kulturám. V tomto ohledu hovořili studenti o studentech z muslimských zemí. Tyto odlišnosti způsobovaly problémy jak přímo v přístupu k ženám, tak i co se týče ukázek typicky české kultury, jako promítání některých dnes již klasických filmů.

Václav hovořil o rozdílném přístupu k ženám u Turků: *„Jako potom jsou ty problémy, který se u studentů tolik neprojevují. Velkej problém bývá, když třeba přijedou Turci. Tak to, jak jsou naučení se doma chovat k ženám, jaký jsou prostě způsoby u nás.“ Václav, 24*

Další byly zážitky s odlišným přístupem k zobrazování nahoty: *„Třeba když jsme pouštěli nějaký film ve Film Clubu, tak odešla nějaká slečna, asi muslimka, protože tam byly, no nechci říct explicitní sexuální scény, ale nějaké odhalené scény tam určitě byly, (...) a myslím si, že tam to vždycky prostě bude skřípat.“ Hana, 22*

V pokračování rozhovoru pak Hana zmínila i to, že odlišnost přístupu k nahotě se pravděpodobně v budoucnu nebude měnit, a tudíž zůstane nepřekonatelnou.

3.1.4 Strategie k překonání

Strategie k překonávání jsem rozdělila na dva principy. První byl na základě nadnárodních vlastností studentů, kterými byly osobnostní charakteristiky, podobná situace studentů, typ komunikace a otevřenost a společné rozhovory o odlišnostech kultur. Druhým principem bylo chování, tedy případy, kdy informanti očekávali odlišnosti, ale snažili se jimi v rámci komunikace neřítit a nediskriminovat cizince na základě toho, jaká mají očekávání od jejich národností.

3.1.4.1 Nadnárodní vlastnosti studentů

Osobnostní charakteristiky

Jak se vyjádřili členové organizace, osobnostní charakteristiky jsou důležitější než příslušnost k národu. Na druhou stranu přiznávali, že ne vždy dokážou přistupovat ke každému pouze na základě osobnosti, nezávisle na národnosti, především v situacích, kdy dotyčnou osobu ještě nestihli poznat.

Několik informantů uvedlo, že případná nepřekonatelnost stereotypů pro komunikaci nevychází z odlišností samých, ale z osobnosti. „*Já si myslím, že když je to nepřekonatelný, že to není kulturně. Že když je to nepřekonatelný, ty odlišnosti, tak kultura je jenom část toho, druhá část je osobnost.*“ Radek, 23

Často v rozhovorech bylo zdůrazněno, že důležitější než národnost jsou společná témata. „*...nemyslím si, že bych v tomhle měla nějak vyhraněné, jakože, nevím, třeba s Angličanem se prostě bavit nebudu, protože nechci, ale s Francouzem jo, protože je mi sympatičtější, ale spíš mi záleží, jestli si máme co říct.*“ Dana, 24

„*Jakej je, třeba jaký má názory, potom co má rád a takhle, třeba když se snažím zjistit, jestli máme něco společného, o čem se s ním snažím bavit. Co rád dělá, co rád čte, na co kouká a tak dále. A potom, jestli si tak jako celkově povahově rozumíme, jestli máme podobný povahy nebo si prostě tak spolu sednem a je nám prostě příjemně.*“ Kateřina, 20

Šlo tedy především o to, jak si rozumí lidé povahově, jestli mají podobné zájmy nebo zda si dokážou příjemně popovídat.

Podobná situace studentů

Když jsem se tázala na to, zda mají pocit, že jsou si čeští a zahraniční studenti podobní, odůvodňovali studenti podobnost podobně jako Andrea: „*Všichni jsme studenti, všichni studujeme, všichni se rádi bavíme, takže tam je to takový asi dost podobný, co se těch základních věcí týká.*“ Andrea, 24

Podobná situace studentů pak umožňovala rozhovory na témata, která se týkala všech studentů, i jistý pocit soudržnosti a vzájemného pochopení.

Typ komunikace, otevřenost

Otevřenost jsem zařadila jako odlišnost, protože byla zmiňována jako zásadní zvláště u některých národností, ale stejně tak o ní informanti hovořili jako o vlastnosti, která pomůže, aby byly rozdíly překonány. Andrea vyjádřila, co je pro ni důležité u konkrétního cizince takto: *„To, jak je ten člověk, jak se se mnou baví, jestli není povýšenej, jestli se snaží nějak komunikovat, jestli mu nevadí, když třeba dělám v řeči nějaký chyby, jestli není jako naštvanej, když se ho ptám, ať mi to zopakuje, že jsem mu nerozuměla, to je něco takovýho.“* Andrea, 24

Rozhovory od rozdílnostech kultur

V kontextu rozdílů je paradoxně spojujícím tématem pro počáteční kontakt rozhovor o rozdílných vlastnostech kultur. Jiří dokonce poukázal na to, že téma rozdílnosti kultur je speciální v tom, že zadává zajímavé téma pouze pro rozhovor osob dvou různých národností, neboť s příslušníkem vlastního národa již není, co si sdělovat:

„...tím, že se zajímám o tu kulturu, tak mám hned téma k hovoru, který bych třeba s Čechem neměl, protože ty věci by pro mě nebyly tak zajímavý, protože je mnohem víc znám.“ Jiří, 23

3.1.4.2 Chování

Jak jsem již zmínila, informanti hovořili o tom, že pokud člověk předsudky má, není možné jim vždy zabránit, ale člověk by se měl pokusit se podle nich přinejmenším neřidit a dát cizincům možnost se projevit i jinak, než se od jejich národnosti očekává.

„Samozřejmě, že si člověk řekne, nebudu mít předsudky, může se podle toho chovat, ale má je stejně, vnitřně. A ty představy může vyvrátit jenom, když se potká s těma lidma.“ Jiří, 23

Dana přímo hovořila o tom, jak snaží podobnou strategii aplikovat: *„...se někdy prostě v tom jednání snažím jakoby sebezpřekonávat v tom, že si řeknu, tohle je Polák, o ty zájem nemám, ale že třeba si říkám, tak je pozdravím, se s nima začnu bavit a zjistím, jestli si s nima rozumím.“* Dana, 24

3.1.5 Skupiny národů podle vnímání členy IC CUNI

Není v možnostech mého výzkumu popsat vidění všech národů členy organizace, ale uvádím zde interpretace chování některých národů, s nimiž se studenti setkávají. Jde především o ukázkou aplikace hodnocení národů podle výše uvedených kritérií představujících rozdílnost. Nečiním si tedy nároky na větší zobecňování.

3.1.5.1 Španělé

Vzhledem k tomu, že na univerzitu přijíždí velké množství španělských studentů, setkala jsem se s tématem Španělů u všech informantů. Mnozí hovořili o jejich uzavřenosti a nemožnosti proniknout do jejich skupinek pro někoho, kdo neovládá španělštinu.

Typická výpověď pro držení se ve skupinkách byla následující: „...*ty se moc nedružej, teď zrovna mám takovou zkušenost, že jsme dělali tu Quiz Night, a tam se potkali asi tři a neslyšela jsem je za celý večer, že by mluvili jinak než španělsky, jako mezi sebou.*“ Andrea, 24

Kromě toho se hovořilo o jejich hlasitém projevu a temperamentu: „...*taky velká skupina, že jo, a hodně hluční, svým způsobem temperamentní a pokřikují na sebe, vůbec se nějak nežinýrují, jako že by měli být potichu. Tak to, ale to mi taky přijde nějak svázaný k tomu národu. Jako třeba hlasitost nebo otevřenější chování, než my jsme zvyklí.*“ Dana, 24

Jinými slovy vyjádřil podobnou myšlenku i Jiří: „*Třeba ty Španělé jsou takový jako párty, párty, sranda, sranda, hned je jich všude plno.*“ Jiří, 23

Setkala jsem se i s rozšiřováním vlastností přisuzovaných Španělům na takzvané latinos nebo národy s jazyky latinského původu.

„*Já bych řekl, že to byli ti latinos, ze země, kde mají latinský původ ty jazyky. A jednak proto, že mají občas problém v angličtině a necítí se pohodlně, když se baví v angličtině. A je to dáno i počtem těch lidí tady (...) těch Španělů třeba je tady docela hodně, nebo tam, kde jsem byl, tak Chile. Nevycházejí z té své komfortní zóny...*“ Pavel, 27

3.1.5.2 Rusové

Rusko bylo specifické tím, že studenti byli zvyklí vidět Rusy i v jiném kontextu než v rámci klubu a studia, ale byli zvyklí je potkávat i na veřejných místech v Praze, jako je hromadná doprava nebo na ulici. Skupiny, které takto potkávali, byli ruští přistěhovalci nebo turisté. V důsledku toho pak nehovořili například o spolehlivosti Rusů, protože na nich zanechaly dojem spíše vnější projevy.

„...*občas třeba v tramvaji je hlučná nepříjemná skupinka, která strká do všech, ale z nějakýho důvodu vždycky, když se tohle stane, tak ta skupinka mluví rusky. Takže asi vždycky to má nějaký podklad, ale otázka je, jestli my máme názor na ně jako takovej kvůli těm pár, co jsou tady, nebo jestli proto, že o tom nic nevíme.*“ Hana, 22

Kateřina, která se mezi Rusy pohybuje více než ostatní, protože se s několika seznámila přes svou kamarádku z práce, měla zcela odlišný pohled. Podobný názor jsem však zaznamenala jen u ní: „...*jsou takový štědrý, možná. Že vždycky z ICčka, když přijdou někam, tak vždycky vezmou flašku, to třeba ostatní vůbec nenapadne.*“ Kateřina, 20

3.1.5.3 Američané

Typické pro posuzování Američanů byla právě otevřenost nebo uzavřenost poznávání dalších kultur, kdy jsem se setkala se dvěma protichůdnými názory.

Jako otevřené označila Američany Petra, a to díky zkušenostem s pobytem v Americe i se svojí americkou kamarádkou: „*Tak třeba ta kamarádka z té Ameriky nebo ty Američani vnímaj věci jako úplně jinak než my. Tady je třeba něco zkreslenýho, tak na to máš názor úplně jinej. Nebo i nějaký rysy chování, že jsou takový víc open minded.*“ Petra, 23

Lucie naopak chápala Američany jako uzavřené: „...*ty Američani, co jsem měla možnost tady potkat nebo je chvíli poslouchat, tak jsem získala pocit, že voni jsou vopravdu strašně arogantní a*

strašně neochotný, jakoby uzavřený poznávání nových kultur. (...) Prostě ne že by chtěli poznávat naši kulturu, že by chtěli zkusit něco z český kuchyně. Oni prostě znaj pizzu, tak si objednaj pizzu a konec. A prej vytáhnout je na kulturu, to prej prostě nezám, vůbec, že by tím trávili čas, jen se chodili vozírat do hospod. Jako totální nezám o poznávání toho, co je tady v Evropě nebo nedej bože v Praze k vidění, tak to mě poznamenalo, nějak jsem získala negativní názor na Američany.“ Lucie, 25

Zkušenosti z obou pohledů shrnula Andrea: „...ty Američani, to je tak půl na půl. (...) dokonce jsem potkala jednu holku, která, která jako dost překvapivě děkovala za to, že my tady všichni mluvíme tak dobře anglicky a ona by se bez toho tady neobešla, že byla taková jako vstřícná, a i jsem se setkala s Američanama, který byli podle těch stereotypů, co se o nich říká, jako: já jsem tady Američan a posadte se ze mě všichni na ***. Ale to je tak půl na půl jako mezi těma Amíkama, si myslím.“ Andrea, 24

Opakovalo se také označení Američanů jako individualistů nebo nezodpovědných. Lucie hovořila o zkušenosti se dvěma svými americkými buddy: „...párkrát jsme se viděly (...) a vona pak vodjela stylem jako, sorry, já jsem musela narychlo vodjet a nestihla jsem se rozloučit. A mě to tehdy dost naštválo, jsem se cejtila jako podvedená... (...) Takový hrozně nezodpovědný mi přišly.“ Lucie, 25

3.1.6 Další souvislosti

Ve výpovědích respondentů se objevovala zajímavá souvislost. Tři informanti se vyjádřili, že s cizinci si rozumí více než s Čechy, a zároveň hovořili o některé národnosti nebo skupině národností, kterou Češi nebo studenti v organizaci zbytečně opomíjejí. Vždy šlo o národnost, o níž se nikdo další nezmiňoval v tom smyslu, že by měl takové kamarády, nebo si obecně s podobnými typy lidí rozuměl. Někteří dokonce o těchto národech hovořili tak, že jsou velice odlišné a vzájemné porozumění může být problematické.

Informantka Petra se nejdříve zmínila o pocitu vlastní blízkosti k cizincům:

„Mám blíž k cizincům než k Čechům, občas. (...) Já nevím, to ti asi neřeknu úplně důvod, tak nějak celkově, obecně.“ V další části rozhovoru pak řekla: „...poslední dobou, když se s někým potkám, tak se bavím jenom s cizincema.“ Petra, 23

Za opomíjené národy nebo rasy považovala araby a osoby tmavé pleti.

„A já jsem měla asi víc předsudků vůči míšencům, dřív by mě asi nenapadlo se s nima bavit, ale teď většina mejch kamarádů jsou takovýdle. Teď třeba lidi, se kterejma se bavím, tak jsou vlastně arab a černochoch. Což se taky dost změnilo tím pobytem (v Americe). (...) Snažím se tomu (stereotypnímu vnímání) jako bránit. Pro mě bylo, příklad s tím, já jsem chodila s černochem, to byl erasmák tady a já jsem se tomu bránila, taky jsem měla spoustu předsudků. A i tady to bylo hrozně divný, jsme šli po ulici, všichni na nás koukali a mně to strašně vadilo.“ Petra, 23

Kateřina pak mluvila o opomíjenosti Rusů.

„...vždycky mi přišlo, že si s cizincema dobře rozumím. (smích) (...) Nějak se mi s nima dobře povídá, možná líp než s Čechama, i když je to velká generalizace.“ Kateřina, 20

Na otázku, s jakou národností má nejvíce zkušeností, odpověděla takto: „*Asi s Rusama, protože mám zkušenosti i mimo ICčko, jakože jich pár znám, no a v ICčku to jsou, že tam mám buddy ruskou, přes tu jsem poznala další Rusy a s těma si tak rozumíme. (...) jsou takový štědrý, možná. Že vždycky z ICčka, když přijdou někam, tak vždycky vezmou flašku, to třeba ostatní vůbec nenapadne. A ještě to můžu vidět i u tý učitelky, že je taková k ostatním štědrá, to je tak jediný.*“ Kateřina, 20

O bezpředmětné opomíjenosti Rusů se rozhovořila až v průběhu konverzace, která následovala po rozhovoru a vypnutí diktafonu, proto zde nemohu uvést přesnou citaci.

Jiří se vyjádřil o tom, jak si s asiaty rozumí lépe než s Evropany a popsal k tomu i důvody:

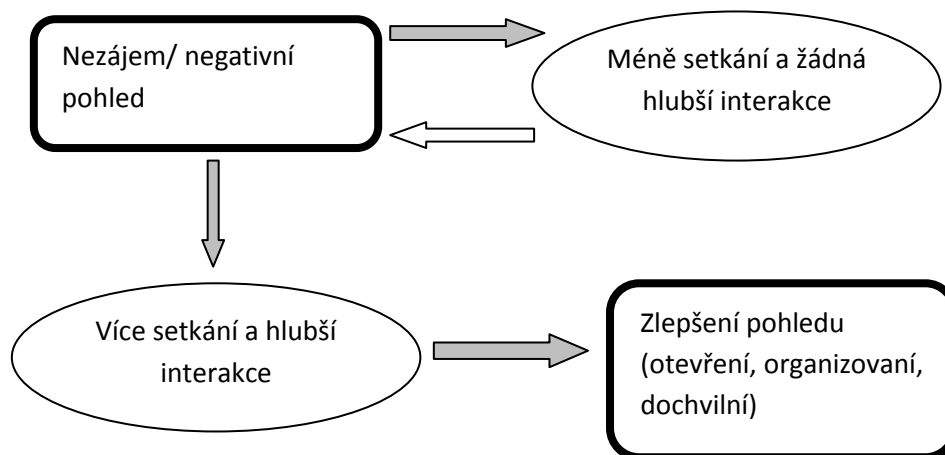
„*Jednak mě z Asie nejvíc asi zajímá východní Asie, a to obecně tak kultura a tak... A nevím proč, ale dycky jsem si s nima hodně rozuměl, třeba i víc než s Evropanama, co se týče průměru. Tak jako nejlepší kamarády mám třeba z Čech, to je celkem logický, že jsem tady celý život, ale... (...) oni maj ve zvyku opravdu jako poslouchat názor toho druhýho a ne jenom to odkejvat jako ze slušnosti, ale fakt člověka vyslechnout a snažit se ho pochopit.*“ Jiří, 23

„*Ty lidi třeba, někdy maj problém pochopit třeba ty asiaty, zvlášť ty z východní Asie, měl jsem takovou zkušenost na těch workcampech, a mě to právě přišlo, že vlastně o tý jihovýchodní Asii nic nevědi, tím pádem nevědí, o čem se začít bavit, a maj pocit, že ty lidi jsou jiný, a tím pádem jim ani nebudu rozumět, ani se nebudu snažit porozumět. Tak to si myslím, že je zásadní problém. Já mám tu zkušenost, že když se někdo, nějaký lidi začli víc bavit, tak pak problém nebyl, ale problém je ta počáteční nedůvěra, ty zdánlivě příliš velký odlišnosti. Ale já sám jsem ten problém neměl, protože jsem zvědavěj, mě se líbí, když někdo je úplně z jiný země, z jinýho klimatu, to mě spíš přitahuje.*“ Jiří, 23

Předpokládám, že souvislost mezi tím, kdy informant cítí, že si rozumí více s cizinci než s Čechy, případně s lidmi z jiného světadílu než z Evropy, a zároveň má častý kontakt s některou opomíjenou národností, může vycházet jak z osobnosti, která nemá sklony k předsudkům, tak i ze zkušenosti, kdy ho okolnosti přiměly se s těmito národnostmi bavit. Petra se setkala s dalšími národnostmi při pracovních pobytech v Americe a Velké Británii, Kateřina přes kamarádku z práce. Pokud mohu z rozhovoru usuzovat, příkladem osobnosti, která nemá sklon k předsudkům, byl Jiří, který se s Asiaty snažil komunikovat, ačkoliv ostatní v jeho okolí se o to nepokoušeli.

3.1.7 Ilustrace: Němci

Pro ilustraci vlivu kontaktu se zahraničními studenty jsem si vybrala Němce, a to z toho důvodu toho, že v českých podmínkách je běžné nějakou představu o typickém Němci mít, přinejmenším z důvodů historických a geografických. Navíc příjíždějících studentů z Německa je na univerzitě velké množství a všichni členové IC CUNI měli příležitost se s Němci setkat. Očekávala jsem, že takové setkání je mohlo ovlivnit. Informanti hovořili běžně o tom, že v minulosti od Němců očekávali především chladnost či organizovanost, případně stereotypy související s jídlem. Na toto téma jsem utvořila schéma, které záhy vysvětlím:

změna pohledu na Němce

U informantů jsem zjistila dvě varianty. Na počátku, obvykle před zapojením se do klubu, byl v obou případech typický spíše negativní přístup k Němcům, považující je za chladné a uzavřené, nebo v lepším případě nezájem s tím, že poznávání německé kultury nic nového nepřinese. Poté záleželo na tom, do jaké míry byli studenti s Němci v kontaktu. Z informací, které jsem získala v rozhovorech, vyplývá, že Němci jsou národnost, které setkání v očích členů organizace prospívá. Pokud k hlubšímu kontaktu nedošlo, což mohlo být například z důvodu nezájmu, názor na Němce se nezměnil. Zaznamenala jsem ale změnu pohledu u všech informantů, kteří s Němci více komunikovali. Jako hlubší kontakt myslím například několikaminutový osobní rozhovor mezi dvěma lidmi na různá témata.

Případ, kdy nedošlo k hlubšímu kontaktu, se vyskytl u dvou studentek, které studovaly na fakultě, kde nebyl německých studentů tak vysoký podíl, jako na Fakultě sociálních věd, a které neuměly německy.

Petra vyjádřila, z čeho vyvozuje svůj současný názor na Němce, takto: „...to je ten jazyk, že je takovej víc drsnější, víc takovej, než to. A navíc Němce podle mě poznáš na první pohled, to je stejně jako Rusa. A já mám v tomle, asi tyhle dvě země mi trochu vadí. Jako já je nevyhledávám, znám jich pár, ale...“ Petra, 23

Dana pak mluvila o své představě o Němcích podle stravovacích návyků. Zajímavé je, že sice potkala sympatické Němce, ale jak sama říká, nikdy se o zemi příliš nezajímala: „...když se řekne Německo, tak vidím ten Oktoberfest, pivo, týpka s tím lacláčem vpředu (smích) a... Jakože trochu blbá představa, ale tím, že ani neumím německy, tak jsem se o tu zemi ani nezajímala. Moc mě to, ne že netáhne, ale ani mě to moc nikdy nebralo. Tak vlastně ani moc si nemůžu myslet kromě toho, že buřt a pivo, že jo. Ale většina Němců, co jsem tady potkala, tak byli příjemný.“ Dana, 24

Nyní popíšu skupinu, která po bližším kontaktu změnila názor. Například Andrea odpověděla na otázku, zda jsou podle ní Němci chladní takto: „*No, myslela jsem si to, a teď vlastně z té zkušenosti, co teďka mám, tak už si to nemyslím, tak mě přesvědčili, že takový nejsou, že jsou spíš kamarádský...*“ Andrea, 24

Důležitým hodnotícím kritériem byla u Němců **otevřenost a společná témata** k rozhovoru a podobný náhled na svět. Ty jsou důležité čistě z hlediska interakce, a zda motivuje jedince k hlubšímu poznávání příslušníků národa. Otevřenost obvykle chápali jako komunikativnost, ochotu poznávat jiné kultury, a zda se drží spíše ve skupinkách Němců, nebo se snaží poznávat i další osoby ve svém okolí.

„*Jakákoliv aktivita se dělá, tak tam měli velkou skupinku Francouzů. Kdežto ti Němci, ti byli vždycky v nějaké trošku multikulturní skupince a bavili se tam s různými lidmi.*“ Václav, 24

„*...jsou spíš kamarádský a že vlastně se nedívaj na nikoho skrz prsty ty studenti, co sem přijedou, že jsou takoví, jako že se ptaj, jsou milí a vůbec jako.*“ Andrea, 24

„*Tak já je vnímám jako takovej tolerantní, hodně otevřený národ, a to vlastně odpovídá tomu, jaký jsou ty studenti tady, mi přijde. A většinou je vnímám jako takový hrozně sympatický lidi. Což je asi ovlivněný tou mou buddy, která je taková hrozně sympatická, milá. Tak mě to asi ovlivňuje, ale k dobrému.*“ Kateřina, 20

Pro členy IC CUNI byla mimořádně důležitá kategorie **organizovanost a dochvilnost** vzhledem k tomu, že pro organizaci akcí pro větší skupiny je důležité, aby účastníci dodržovali stanovená pravidla. Díky dobrému hodnocení organizovanosti a dochvilnosti německých studentů pak informanti celkově měli pozitivní přístup k této skupině.

„*Mám je prostě docela rád, protože chodí na ty naše akce, jsou takoví docela vděčný, choděj včas, nejsou tam o půl hodiny pozdějc. Prostě se s nima dobře pracuje, když to přeženu, tak jsou takový vděčný zákazníci, v uvozovkách.*“ Radek, 23

Václav hovořil též o dochvilnosti na akcích, dokonce ji odůvodňoval protestantskou tradicí: „*Hodně je na nich znát ta pracovitost, což je přesně jakoby na tom západním Německu ta protestantská část, bývalá, kde oni to maj v krvi, že například i ta přesnost, tam nehrozí, že by nějaký Němec přišel víc jak o pět minut později, a kdykoliv přijde do těch pěti minut, tak se hnedka omlouvá a podobně.*“ Václav, 24

Zajímavý přístup jsem zaznamenala k otázce, zda považují Němce za **nacionalisty**. Setkávala jsem se buď s názory, že se Němci nacionalismu brání jako důsledek historické zkušenosti s nacismem, nebo jsou nacionalisté více než Češi, ale to nemusí nic znamenat, neboť většina národů je více nacionalistická než Češi.

O německé ostrážitosti vůči nacionalismu se vyjádřili například Pavel s Jiřím: „*Myslím si, že vzhledem k tomu, co se stalo v historii, tak si na to dávaj pozor.*“ Pavel, 27

Jiří byl o německé ostražitosti silně přesvědčen: „*Ne, to určitě ne. A vlastně mám i tu zkušenost, že zase třeba i mnohem víc mladejch lidí bere vážně, že třeba ten neonacismus je problém a že se mu postavěj třeba v těch ulicích.*“ Jiří, 23

Dana mluvila o historických souvislostech, ale i srovnání českého a německého nacionalismu. „*Jakože podle nějakých těch historických znalostí bych řekla, že jo, spíš jo. Ale zase bych řekla, že jsou větší než my. Druhá věc to je, kdo není. To každý národ je víc nacionalistický než my. Ale nejsem si úplně jistá, není to jedna z úplně typických vlastností jakože pro Němce, ale zase proč ne.*“ Dana, 24

3.1.8 Výroky o Čechách

Vzhledem k tomu, že všichni členové IC CUNI mají příležitost setkávat se s dalšími národy a mnozí z nich mají i zkušenost studijního nebo pracovního pobytu v zahraničí, očekávala jsem, že jejich zkušenosti mají i vliv na jejich vnímání vlastního národa. Zaznamenala jsem spíše negativní vlastnosti, které mohou být způsobeny jak kritičností k vlastnímu národu, tak tím, že se setkávají především se skupinou cizinců stejného věku a s podobnými zájmy, která je jim bližší, než výrazně rozmanitější skupina Čechů, které běžně potkávají. Navíc si v této skupině někteří již našli kamarády a s nimi se stýkají především. Díky tomu mohou získávat lepší názor na cizí národy, protože z nich potkávají právě ty zástupce, kteří jsou jim bližší. Na to někteří sami upozorňovali.

„*Jak se tu bavím s těma lidma, jsou to většinou studenti, chtěj si se všema povídat, jsou milí. Pak si říkám, že jsou všichni lepší než Češi. (smích) Tak mě to ovlivňuje negativním směrem k Čechům, asi. Tak, no, k té idealizaci spíš.*“ Kateřina, 20

Ne všichni si byli jisti hranicí mezi osobností a národní identitou. To ilustruje odpověď Lucie na otázku, zda ji někdy napadlo, že se v mezinárodním prostředí chová jako Čech: „*No, já nevím, jestli je to tím, že jsem Češka, nebo tím, že jsem to já. Já jsem přišla na to, že nevím, co to znamená být Čech.*“ Lucie, 25

Celkově jsem však u informantů zaznamenala několik pohledů na Čechy. Bohužel se mi nepodařilo nalézt souvislost mezi jednotlivými kategoriemi, do kterých studenti Čechy zařadili, a dalšími jejich výpověďmi.

První bych nazvala jako tendence **nevměšovat se**, která může hraničit s neochotou pomoci.

Lucie popsala svoji zkušenost z Dánska, která by se jí podle jejího názoru v Praze nepříhodila: „*Můj dojem je, oni jsou strašně nápomocný, když se zeptáš, mám hodně zkušeností, když jsem takhle bloudila s mapou v nějaký neznámý čtvrti, tak jsem tam odchytila kohokoliv, (...), a on nevěděl, že on šel chytout někoho dalšího, jestli on ví. A v tu dobu jsem si to nedovedla představit, že by se mi něco takovýho stalo v Praze. Tady mam pocit, že když lidi neví, tak tě jako spíš vodbydou nebo řeknou, že neví, ale ne, že by šli jakoby aktivně eště hledat pomoc jinde.*“ Lucie, 25

Podle Hany jsou Češi jsou ochotni pomoci, ale pomoc sami nenabízejí, aby nebyli otravní. Ve výsledku ale může jít o stejný projev. Měla podobnou zkušenost jako Lucie:

„V Anglii, když jsem s kamarádkou koukala do mapy a nevěděly jsme, kde jsme, někdo na ulici přišel a nabídl nám pomoc, což mi přijde, že v Čechách by se asi nestalo. A neříkám nutně, že je to špatná vlastnost Čechů, já si myslím, že spousta Čechů by ráda pomohla, kdyby byli požádáni, ale nejsou pomáhat sami od sebe. (...) Já si myslím, že Češi jsou hrozně zvyklí si hledět svého a neplést se do cizích záležitostí. Protože asi ve spoustě případech by je ještě někdo obvinil, že otravují.“ Hana, 22

Další okruh jsem nazvala **racionálita a klid**. Na následujícím výroku můžeme zároveň vidět i přirovnání Čechů k Němcům, kdy Češi jsou chápáni jako nedokonalí Němci.

„Já si myslím, že jsou takoví racionální, myslím, že Češi jsou taky nějakým způsobem racionální. Mají nějakým způsobem rádi pořádek a docela chodí včas. Což myslím, že Češi taky jsou trochu, já bych řekl, takoví zparchantělí Němci. My tuhle preciznost taky máme, i když nějak méně dogmaticky, ale taky něco takového máme rádi. Jinak Češi jsou jako Němci trochu resistantní vůči velkým ideologiím, nejsou naivní, i když teda si myslím, že mají správný přístup, jsou praktičtí.“ Později k naivitě ještě dodal: „A třeba se nedokážu nadchnout pro nějaký nápad, protože na tom hledám špatné věci, což pro ostatní národnosti, oni na to nejsou zvyklí, že prostě skvělé je prostě skvělé.“ Pavel, 27

Následující výrok se věnuje klidnějším reakcím: *„Podle mě jsou Češi takoví, že si věci moc neberou. (...) Podle mě jakoby víc reagují s klidem na situace relativně k jiným národnostem. (...) Jako na všechny možné situace. Jako životní, od těch blbostí jako je dopravní zácpa po různých kontakty s lidma, ve škole. Myslím si, že Češi reagují klidnějc. A Němci možná budou reagovat ještě klidnějc. I když samozřejmě záleží na jednotlivcích.“ Radek, 23*

Zaznamenala jsem také snahu Čechů **neodlišovat se**, jak v anonymním davu, tak i v diskuzích týkajících se třeba politiky:

„...třeba Čech se snaží být jako všichni ostatní a bojí se moc, třeba co se týče politiky, třeba dát ty názory najevo...“ Jiří, 23

„...jsem jela ve sportovním přes celej Londýn a nikomu to nepřišlo divný. Nebo když si třeba vezmeš klobouk nebo v zimě něco letnějšího, tady se na tebe dívaj všichni hrozně divně.“ Petra, 23

Další kategorie, kterou jsem zaznamenala, byla **šetřivost** a s tím související závistivost Čechů.

Pro Andreu byla dokonce šetřivost nejvýraznější českou vlastností: *„...zbytečná šetřivost a takový to, to je asi nejvýraznější vlastnost... (...) Češi jsou schopný se ochudit o strašný množství věcí, aby ušetřili pár šupů. Jsme národ, kterej šetří na špatnejch věcech. Jsme schopný šetřit na jídle a na nákejch jakoby zážitkách...“ Andrea, 24*

V návaznosti na to pak zmínila Andrea závistivost a odsuzování lidí, kteří mají zdánlivě drahé zájmy. *„Tady mi přijde, že když někdo chodí rád do divadla nebo si rád dá nějaký, nějaký dobřej oběd nebo si koupí nějakou lepší potravinu nebo hodně chodí do fitka, protože ho to baví a je to fajn,*

tak je okamžitě hroznej snob, protože to přece stojí spoustu peněz a přece ty prachy nebudu vyhazovat, když můžu, já nevím, si doma cosi vyrobit a vypěstovat a převézt a zbytečně, tohle...“ Andrea, 24

Vysvětlení k extrémní české šetřivosti navrhl student mezinárodních vztahů *„Takováhle vlastnost by se dala najít u národů, který jsou naučený na vysokejch sociálních dávkách. Nebo na štědrým sociálním systému.“* Václav, 24

Jako další okruh typicky českých vlastností jsem zaznamenala **negativismus**, ať už vnitřní nebo dávaný na odiv. Na to pak někteří navázali kritikou služeb na území České republiky, který je rozdílný oproti stavu na západ od nás.

Dana hovořila o službách takto *„...co si myslím o Čěších, že jsou nešťastní z nějaké naší situace, ale i jakoby to dávají těm druhým takhle na odiv. (...) ...nemáme ještě tolik vyvinutej ten sektor těch služeb. A že jako pořád hodně lidí to dělá a nebaví je to, jsou *** a dávají to na odiv těm zákazníkům. (...) jako zlepšuje se to, ale pořád v tom pokulháváme. A je to takovej střet s realitou, že se nedokážeme přenést nad to, že každý musí nějak pracovat a že vlastně děláš něco, co bys měl mít rád a co je fajn a (...) z toho máš peníze, tak to mi přijde trochu český.“* Dana, 24

Další informant popsal služby na našem území na srovnání menzy ve Velké Británii a v České republice. *„Přišel jsem do menzy, usměvavá prostě ženská mi vysvětlila, jak to tam chodí, vysvětlila mi, co je tradiční britská snídaně, co se k sobě, co jako doporučuje si dát spolu, co jako k sobě moc nejde, kdežto tady, taky je to o lidech, ale na 17. listopadu když jsem bydlel, tak se na tebe podívali stylem, co chcete, to už jste zase tady? (otrávený tón) Ted' na Kajetánce, tam máme taky jednu takovou paní, která je u kasy, která je prostě takhle příjemná, ale u nás to jsou pořád výjimky. Kdežto u nich je to součást jejich obchodní kultury bejt milej na zákazníka.“* Václav, 24

Setkávala jsem se i s **absencí nacionalismu**. Ten zmiňovali informanti především v rámci otázky o německém nacionalismu, kdy chtěli dokázat, že není mnoho národů, které by byly méně nacionalistické než Češi.

„Nemyslím si že Němci jsou velký nacionalisti, třeba ve srovnání s Amikama, ale ve srovnání s náma určitě jsou větší nacionalisti, protože si myslím, že každěj je větší nacionalista než Češi.“ Andrea, 24

Zaznamenala jsem také názory o jakési konzumaci prvních dostupných informací nebo kultury, které jsou k dispozici, a **nevyhledávání informací**. Jeden informant hovořil o neochotě vyhledávat si informace, které se týkaly jak běžného čtenáře novin, tak akademické sféry.

„Jedna věc, co mně, dá se říct i trošku otevřela oči i v tom pohledu na mezinárodní prostředí, kdy když se u nás podíváš na jakýkoliv noviny, třeba o Izraeli, tak je to dost jednostranně orientovaný. Kdyžto v Anglii se hodně dbá na oboustranný informace. Ten systém je na tom hodně postavenej, jako najdi si hodně zdrojů. Na tom je ten akademickej systém postavenej, ale u nás taková ta akademická etika nebo novinářská etika tím, že si seženeš všestranný informace, tak tady ještě chybí.“ Václav, 24

Další informantka hovořila o větším zájmu svých kamarádů jiných národností o knihy a filmy, které si sami vyhledají, v čemž jsem našla společný znak s Václavem.

„Jako vidím u nich něco, co Češi nevím, jestli nemaj, u Čechů jsem to neviděla, ale že si víc dokážeme povídat o nějakých takových věcech jako jsou knihy a takhle, že to máme společný víc než třeba s Čechama, protože Češi třeba moc nečtou, koukaj na to, co je v kině, tak to mám s cizincema takový společný.“ Kateřina, 20

Vyskytl se i názor o odlišnosti Čechů od ostatních národů zabývajících se **konzumací alkoholu** „*Nepřijde mi, že by se Češi chovali nějak obecně jinak. Jako jediná věc, co mi přijde, že jsou schopný vypít pět piv a ostatní ne, ale to je trošku něco jinýho. (smích)*“ Andrea, 24

3.2 Závěr výzkumu

Na základě rozhovorů jsem jednak utvořila schéma založené na paradigmatickém modelu podle Strausse a Corbinové (Strauss, Corbinová:1999) a zároveň sepsala strategie pro posuzování i překonávání jinakosti.

Shrneme-li paradigmatický model, na kterém jsem znázornila proces tvorby strategií, jako příčinné podmínky, tedy události, které vedou k výskytu nebo vzniku jevu, jsem označila typ zkušenosti s daným národem, většinou setkání. Samotným jevem, tedy předmětem zkoumání, pak bylo vnímání odlišností u ostatních národů. Jev je pak ovlivněn kontextem, v němž k jevu dochází, což v případě zkoumané skupiny bylo především prostředí akcí pořádaných klubem a v rámci výuky. Dalším faktorem jsou intervenující podmínky, které mají vliv na použití strategií nebo interakcí, v tomto případě šlo o osobnost, zkušenosti a vlastní strategie k překonávání odlišností. Důsledkem jevu a ostatních kategorií je pak strategie jednání a interakce, kam jsem zařadila míru a způsob interakce, tedy zda se navzdory odlišnostem domácí studenti snaží s cizinci komunikovat a o čem. Za následky jsem pak pokládala chuť studentů ke kontaktu s některými národnostmi, nebo dokonce k vycestování do některé země.

Dále jsem se zaměřila na konkrétní vlastnosti a situace, podle nichž členové organizace hodnotí příslušníky národů a z nichž pak případně vyvozují odlišnosti některých národností. Rozdělila jsem je do dvou skupin, a to odlišnosti projevované bezprostředně a dlouhodobé kulturní hodnoty. Do odlišností projevovaných bezprostředně jsem zařadila vnější projevy jako energičnost, hlasitost projevu nebo způsob pozdravu, dále otevřenost lidem a kulturám, tedy vůli poznávat, spolehlivost a domluvu, individualismus a slušnost a stravovací návyky. Dlouhodobé kulturní hodnoty, které také někteří informanti prohlásili za nepřekonatelné, byly především náboženství a pojetí genderu.

Strategie pro překonávání jinakosti jsem rozdělila na vnitřní překonávání a vnější překonávání. Vnitřní překonávání se týkalo společných vlastností jako osobnostní charakteristiky, způsob komunikace a otevřenost, kterou jsem zařadila i do vlastností, které rozdělily na základě národnostní příslušnosti, setkala jsem se totiž s oběma přístupy. Dalšími společnými vlastnostmi byla podobná životní situace studentů a možnost vést zajímavé rozhovory, založené právě na tématu odlišností kultur. Vnější překonáváním byl obvykle pokus o kontakt navzdory očekávaným odlišnostem.

Tyto vlastnosti a strategie jsem pak ilustrovala na vidění několika národů, a to především Němců, kdy informanti, kteří měli s Němci bližší zkušenost, je pokládali spíše za spolehlivé a otevřené novým zkušenostem, zatímco ti, kteří měli zkušeností méně, je pokládali za nezajímavé, případně chladné a nepřijemné. Protože někteří studenti byli kontaktem s cizinci ovlivněni i ve vnímání

vlastního národa, zmínila jsem i vlastnosti, které přisuzovali Čechům. Jak ale někteří prohlásili, jsou ovlivnění především setkáním s cizinci, kteří jsou jim podobní někdy více než běžný Čech, a tak byly vlastnosti přisuzované Čechům spíše negativní. Dále jsem podobné strategie ukázala na vnímání studentů ze Španělska, Ruska a Spojených států.

Výzkum měl také svá omezení. Především se zabývá vybranými členy specifické skupiny a nemůže si tudíž klást nárok na zobecnění. Vzhledem k metodě polostrukturovaného rozhovoru také nelze zcela předejít ovlivnění dotazovaných tazatelem. Výpovědi informantů mohlo například ovlivnit to, do jaké míry jsem se s nimi znala. Pokud jsem se s nimi znala více, mohli se obávat vlivu jejich stereotypního vnímání na náš kontakt v budoucnu, pokud jsme se příliš neznali, mohla být problémem důvěra. V některých případech jsem pak při procházení rozhovorů zjišťovala, že jsem se v dané situaci měla podrobněji doptávat na některá témata, která informanti zmínili.

4 Závěr práce

V práci jsem se věnovala stereotypům a předsudkům, na úvod jsem definovala oba pojmy. Jako teoretický základ jsem použila teorie související s významem stereotypů pro společnost i jedince, především posilování kolektivní identity a pocit jistoty, vliv osobnosti na stereotypní myšlení, kdy některé typy osobností mají větší sklony k stereotypnímu uvažování než jiná. Dále jsem zmínila různé možnosti vlivu setkání s příslušníkem národa, které v závislosti na okolnostech může vést ke změně názoru o daném národu, ale stejně tak může být zástupce národa vnímán jako výjimka.

Cílem výzkumu bylo vytvořit situační model na základě překonávání jinakosti u některých členů studentské organizace IC CUNI vycházející rozhovorů s deseti aktivními členy organizace. Vzhledem k tomu, že tito studenti se často setkávají s cizinci, očekávala jsem, že budou využívat vlastní strategie, jak se vyrovnat s odlišnostmi jak vnitřně, tak i vnějším projevem. Mezi vnitřní strategie jsem zařadila nadnárodní vlastnosti studentů, jak osobnostní, tak i okolnosti, jako jsou společné vlastnosti studentů. Překonávání odlišností vnějším projevem pak byla snaha o komunikaci navzdory očekávaným odlišnostem.

Práce otevřela několik témat hodných dalšího zkoumání. Mým cílem bylo utvořit pouze situační model, a není možné výsledky dále zobecnit. Považovala bych za přínosné pokračování ve výzkumu vnímání národnostních odlišností a jejich překonávání ve smíšených skupinách, protože příslušníkům národů, u nichž jsou očekávány odlišnosti, je připravena jistá výchozí pozice pro začleňování se do skupiny. Skupiny mezinárodních studentů jsou důležité, protože ovlivňují náhled na různé národy u budoucích vzdělaných vrstev. Bylo by také užitečné zařadit do výzkumu pozorování nebo i dotazování cizinců, aby bylo možné posoudit, do jaké míry domácí studenti o strategiích překonávání pouze hovoří a do jaké míry je skutečně aplikují. To by však vyžadovalo výrazně rozsáhlejší a komplexnější výzkum.

Dalšími tématy, která jsem otevřela a která by si zasloužila podrobnější zkoumání, jsou vnímání konkrétních národů, z nichž já jsem se zaměřovala na český autostereotyp a stereotyp Němců z pohledu Čechů. Na nich jsem pak ukázala příklad, jak se mohou stereotypy měnit v důsledku kontaktu s určitou skupinou. Další výzkum by mohl lépe ukázat, jak se v důsledku kontaktů stereotypy mění.

5 Summary

The topic of the bachelor thesis is stereotypical perception of nationalities among members of student organisation Charles University International Club which helps the incoming international students with their first orientation in Prague and learning about Czech culture. The thesis is based on theoretical background of national stereotypes such as their importance for individual and society or influence of personal meeting with member of the nation.

In this thesis I placed a target to build a situational model of understanding national differences based on the paradigm model by Strauss and Corbin. The model is based on six categories: causal conditions which was the meeting of the Czech and international students, the phenomenon which was finding the national differences, context such as the circumstances of the meeting, intervening conditions such as personality, experience, and one's own strategies for bridging stereotypical thinking, strategies of acting and interaction such as trying to make contact in spite of expecting differences. The last category were the consequences such as level of integration of some students in the international community.

Second, I drew inspiration from Michèle Lamont and Sada Aksartova for the topic of bridging national boundaries in mixed working collective which I followed up on bridging of national stereotypes through transnational attributes of students or by behavior. I discovered two main methods; first was behavior as if no differences were expected, second finding the common transnational attributes and topics among students. To illustrate the process of stereotypical thinking, I chose the example of Germans and also Czech autostereotype.

Further research would be useful for the topic of national stereotypes among international students since many students go for study exchange during their studies and the stereotypes in these groups influences the future educated people. The second topic which I opened is autostereotype of the Czech nation and heterostereotype about Germans from the point of view of Czech students. I used this stereotype and heterostereotype just to illustrate the principles of stereotypical thinking but a deeper research would be necessary in order to generalise.

6 Použitá literatura

Knihy:

ALLPORT, Gordon W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004.

HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a velký český národ*. Praha: SLON 2001.

KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: SLON, 2010.

KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha: Argo, 1996.

KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek. Historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. Praha: Dokořán, 2011.

KOŠTÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: Kulturní identita Arménie*. Praha: SLON, 2012.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Jan Průcha. Praha: Portál, 2007.

RAK, Jiří. *Bývali Čechové: České mýty a stereotypy*. Praha: H&H, 1994.

RÁDL, Emanuel. *Válka Čechů s Němci*. Praha: Melantrich, 1993.

STRATHERN, M. *After nature: English kinship in the late twentieth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

STRAUSS, Anselm, Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert 1999.

VAŇKOVÁ, Irena. *Nádoba plná řeči: Člověk, řeč a přirozený svět*. Praha: Karolinum, 2007.

Kapitoly:

BENEŠ, Zdeněk. Stereotyp a školní dějepis. Pět tezí k úvaze. In: GRACOVÁ, Blažena. *Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypních obrazů sousedních národů I*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, Filozofická fakulta, 1999, s. 65-69.

ČAPEK, Vratislav. Národní a evropské rysy historického vědomí u vybrané skupiny mládeže. In: GRACOVÁ, Blažena. *Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypních obrazů sousedních národů I*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, Filozofická fakulta, 1999, s. 87-100.

DRABINOVÁ, Denisa. Etnické stereotypy a studující mládež. In: GRACOVÁ, Blažena. *Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypních obrazů sousedních národů II*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, Filozofická fakulta, 1999, s. 5-49.

Články:

HŘEBÍČKOVÁ, Martina a Silvie GRAF. Accuracy of National Stereotypes in Central Europe: Outgroups Are Not Better than Ingroup in Considering Personality Traits of Real People. *European Journal of Personality*. January/February 2014, č. 1, s. 60-72.

LAMONT, Michèle, Sada AKSARTOVA. Ordinary Cosmopolitanisms : Strategies for Bridging Racial Boundaries among Working-class Men. *Theory Culture Society*. 2002, Vol. 19. Dostupné z: <http://tcs.sagepub.com/content/19/4/1>

LEHTONEN, Jaakko. Stereotypes and Collective Identification. In : PETKOVA, Diana, Jaakko Lehtonen. *Cultural Identity in an Intercultural Context*. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Department of Communication, 2005, s.61-85.

PHALET, Karen, Edwin POPPE. Competence and Moreality Dimensions of National and Ethnic Stereotypes: a Study in Six Eastern-European Countries. In *European Journal of Social Psychology*. 1997, Vol.27.

VAN HOOFF, Hubert B., VERBEETEN, Marja R. Wine Is for Drinking, Water Is for Washing: Students Opinions About International Exchange Programs. *Journal of Studies in International Education*. 2005, Vol. 42. Dostupné z: <http://jsi.sagepub.com/content/9/1/42.full.pdf+html>

WEST, Anne, Apostolis DIMITROPOULOS, Audrey HIND, John WILKES. *Reasons for Studying Abroad: A Survey of EU Students studying in the UK*. London: London School of Economics and Political Science, Centre for Educational Research, 2000.

Webová stránka:

International Club Charles University: About us. *IC CUNI* [online]. [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: <http://www.ic-cuni.cz/aboutus.php>